

Činnost zahraničních zpravodajských služeb na území ČSR v letech 1948–1950. Zpráva velitelství StB z ledna 1951

Jedním z důsledků února 1948 byla masivní emigrace československých občanů do zahraničí. Důvody odchodu byly různé, nejčastěji se jednalo o nesouhlas s novým režimem a mnohdy oprávněné obavy z možné perzekuce. Mezi poúnorovými uprchlíky figurovalo i velké množství příslušníků československé armády či Sboru národní bezpečnosti (SNB), často účastníků protinacistického odboje, z nichž se někteří rozhodli zapojit i do boje proti komunismu.¹ Příležitost jim poskytly zpravodajské služby USA, Velké Británie a Francie, pod jejichž patronací se poměrně rychle zformovalo několik hlavních skupin zahraničního třetího odboje.²

Jednu z nejčastějších forem zpravodajských operací, které v prvních letech po únoru 1948 na území Československa probíhaly, představovalo působení v zahraničí vyškolených a odtud vyslaných kurýrů, v dobové terminologii tzv. agentů-chodců.³ Jejich hlavním úkolem bylo kromě jiného budování zpravodajských sítí, jejichž členové z řad československého obyvatelstva shromažďovali a předávali zprávy o hospodářské, politické i vojenské situaci v ČSR. Náhoda, vlastní neopatrnost či infiltrace odbojových skupin spolupracovníky Státní bezpečnosti (StB) byly příčinou, že v letech 1948 až 1950 byly desítky těchto odbojářů odhaleny a pozatýkány.

- 1 K této problematice viz JIRÁSEK, Zdeněk – TRAPL, Miloš: *Exilová politika 1948–1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa*. ČČES – Moneta, Olomouc 1996. TRAPL, Miloš: *Exil po únoru 1948*. ČČES – Moneta, Olomouc 1996. KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948–1949*. Dialog, Liberec 2007.
- 2 K této problematice viz PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl III. 1945–1961*. Themis, Praha 2002; PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křídel, Cheb 2010; TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956. Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009; SVOBODA, Libor – TICHÝ, Martin (eds.): *Cesty za svobodou. Kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*. ÚSTR, Praha 2014 a VEBER, Václav: *Třetí odboj. ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014.
- 3 K terminologii srov. SVOBODA, Libor: Kurýři a převaděči jako jedna z forem protikomunistického odboje. In: SVOBODA, Libor – TICHÝ, Martin (eds.): *Cesty za svobodou*, s. 9–17. K tématu viz BLAŽEK, Petr: „Byli jsme první vojáci i zajatci studené války“. Případ kurýra Miloslava Čapka. In: JAŠEK, Peter (ed.): *Protikomunistický odboj v střední a východní Evropě*. ÚPN, Bratislava 2012, s. 39–73; HLADÍK, Ondřej: František Vacek – krátká kariéra popraveného agenta-chodce. *Paměť a dějiny*, 2009, roč. 3, č. 1, s. 72–85; HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. *Paměť a dějiny*, 2009, roč. 3, č. 1, s. 72–85; MALLOTA, Petr: Tragická mise kurýrů Rudolfa Fuksy a Jiřího Hejny. *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 4, s. 93–112; TÝŽ: Osudy prachatického kurýra Josefa Ludvíka na pozadí zpravodajských operací čs. exilu. In: SVOBODA, Libor – TICHÝ, Martin (eds.): *Cesty za svobodou*, s. 61–130; MICHÁLEK, Slavomír: Osobní příběh „agenta-chodce“ Živodara Tvarožka. In: Tamtéž, s. 184–204; ŘEZNÍČEK, Jiří: Jan Král, kurýr československé sekce při francouzské zpravo-

Editovaný dokument *Souhrn všeobecných poznatků o posledních metodách nepřátelské špionáže, namířené proti ČSR*⁴ vypracovalo velitelství StB k 22. lednu 1951 především na základě výpovědí zatčených kurýřů a jejich spolupracovníků na československém území, ale jistě i údajů poskytnutých československou rozvědkou. Text věcně shrnuje dosavadní informace, které měly v dané době bezpečnostní složky o činnosti cizích zpravodajských služeb na našem území k dispozici. Podrobně uváděné popisy metod i techniky „špionáže“, stejně jako okolností a způsobů získávání uprchlíků z ČSR ke spolupráci a jejich výcvik dokládají, že autor či autoři textu, jejichž jména nejsou uvedena, byli poměrně dobře informováni. Je velmi pravděpodobné, že po svém vzniku představovala zpráva jeden z hlavních podkladů, které sloužily při školení příslušníků ministerstva vnitra i ministerstva obrany v dané problematice.⁵

Dokument detailně přibližuje způsoby, jakými se organizovala zpravodajská síť spolupracovníků na území ČSR, a to od počátku jejího vzniku až po konkrétní úkoly jednotlivých členů. Zvláštní pozornost přitom StB věnovala používání tzv. mrtvých schránek, zejména propracovanému systému jejich budování a obsluhy. Snažila se odhalit veškeré možnosti komunikace domácí zpravodajské sítě s „vnějšími“ spolupracovníky a současně tuto narušit či úplně znemožnit.

Významnou součástí dokumentu představují pečlivě zpracované nákresy, znázorňující celou škálu pravidel při obsluze tzv. mrtvých schránek, detailně rozkreslené umístění odhalených schránek a nakonec i jejich fotografie.

StB se podobně pečlivě zabývala i způsoby dodávání vysílacích československým odbojářům, zasílání fotografických aparátů a filmových mikroteček,⁶ návodů i chemikálií na výrobu tajného inkoustu a dalších prostředků, které měly sloužit ke špionáži.

dajské službě SDECE. In: Tamtéž, s. 131–183; SIVOŠ, Jerguš – KALINA, Juraj: Případ agenta-chodca Františka Mereša. In: ŽÁČEK, Pavel a kol.: *Vyjádření úcty a vděčnosti. 2. sborník o protikomunistickém odboji*. MO ČR – VHÚ Praha, Praha 2015, s. 162–178; SVOBODA, Libor: „Nebylo mi povoleno se hájit“ aneb k osudu bývalého poručíka SNB a agenta-chodce Jana Hoška. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků II. konference policejních historiků*. Policejní muzeum, Praha 2007, s. 56–80; TÝŽ: Život a dílo Miloše Knora. *Paměť a dějiny*, 2008, roč. 2, č. 3, s. 44–54; TÝŽ: Štábní kapitán Bohumil Valtr. Osudy jednoho ze zapomenutých hrdinů zahraničního protikomunistického odboje. In: *Solitér. Pocta historiku Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 103–115 a TÝŽ: Kurýř, nebo převaděč. Příběh Josefa Randáka, jednoho ze zapomenutých účastníků protikomunistického odboje. *Paměť a dějiny*, 2015, roč. 9, č. 1, s. 95–106. Archivní prameny související s danou problematikou jsou bohatě zastoupeny v Archivu bezpečnostních složek (ABS), zmíníme např. f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (Z), a. č. j. Z-10-V-67, akce „Moře“; a. č. Z-10-V-82, akce „Řeka“; f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (302), sign. 302-218-4; sign. 302-199-3, sign. 302-199-9, sign. 302-201-1, sign. 302-201-1-8, sign. 302-203-1, sign. 302-204-1-64, f. Historický fond MV (MV-H), a. č. H-122, „CIC“; a. č. H-383, akce „Krematorium“ a mnohé další.

4 ABS, f. Sekretariát náměstka MV pro vojska genmjr. Ludvíka Hlavačky a plk. Karla Peprného (A 19), inv. j. 1, jeho kopie je uložena tamtéž, f. Kabinet StB materiálů (323), sign. 323-7-2.

5 K tomu je nutno podotknout, že ucelený výzkum, zaměřený na typy, časovou náročnost i obsahovou skladbu školení či kurzů, které příslušníci mocenských složek bývalého Československa v začátku či v průběhu své služby museli absolvovat, doposud chybí.

6 Technika mikrotečky se jako jedna z možností utajené komunikace hojně používala během druhé světové války, ale i v následujícím období. Zpráva, která měla být bezpečně předána, se minimalizovala a vlepila do běžného textu, obvykle na místo interpunkčního znaménka. Příjemcem byla poté přečtena pomocí mikroskopu.

Jak předkládaný dokument dokládá, veškeré poznatky StB v další praxi „odhalování nepřátelských špionážních sítí“ s menší či větší úspěšností využívala. V některých případech volila formu úplného zničení té které zpravodajské skupiny a její komunikační sítě, v některých ale dala přednost infiltrování skupiny tajným spolupracovníkem nebo tzv. převerbováním původního odbojového pracovníka a jeho využití k odstartování zpravodajské hry s cílem získat o svých protivnících co nejvíce informací.

Text registroval a ve stručných „medailoncích“ představoval i klíčové muže československých zpravodajských skupin v zahraničí, mezi nimi Františka Moravce⁷, Rudolfa Drbohlava⁸, Jaroslava Kašpara⁹, bratry Aloise¹⁰ a Ferdinanda¹¹ Šedovy a další. S dokumentem byli seznámeni jednotliví krajští velitelé StB a současně s nimi byli instruováni i jednotliví velitelé příslušných oddělení těchto velitelství, kteří se podle předpokladu velení mohli v nejbližší době s tímto druhem „nepřátelské činnosti“ setkat.

- 7 Gen. František Moravec (1895–1966), veterán první světové války, v březnu 1939 emigroval do Velké Británie, kde se zapojil do zahraničního odboje. V roce 1940 byl ustanoven přednostou zpravodajské ústředny v Londýně, později přejmenované na II. odbor MNO. Jeho návrat ze zahraničí byl poznamenán tlakem komunistů na ovládnutí čs. armády, v letech 1945 až 1947 byl vyšetřován pro údajnou vojenskou zradu. Ihned po únorových událostech byl poslán na zdravotní dovolenou, vědom si hrozby perzekuce emigroval v březnu 1948 do Německa. Tam se pod vedením amerického důstojníka, plk. Charlese Kateka (1910–1971), zapojil do zpravodajské činnosti proti komunistickému režimu v Československu. V roce 1962 natrvalo přesídlil do USA, kde působil jako odborný poradce americké vojenské rozvědky. V roce 1989 mu byla vrácena hodnost, vyznamenán *in memoriam* Řádem M. R. Štefánika. STEHLÍK, Eduard: František Moravec. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR – AVIS, Praha 2005, s. 198–199.
- 8 Mjr. Rudolf Drbohlav (1914–1952), absolvent Vojenské akademie v Hranicích (VA), účastník zahraničního odboje za druhé světové války, ve Velké Británii působil jako zpravodajec. Po válce se vrátil do vlasti a nastoupil ke studiu na Vysoké škole válečné v Praze (VŠV). Po únoru 1948 byl donucen ze školy odejít a podobně jako další jeho kolegové byl dán na dovolenou s čekáním a posléze z vojska propuštěn. V červnu 1948 se mu podařilo odejít do zahraničí, kde se záhy zapojil do zpravodajské činnosti proti komunistickému režimu v ČSR. Nedlouho po svém odchodu do civilu v roce 1952 zemřel. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 21–22; TOMEK, Prokop: *Zpravodajská skupina „Iron“ a její infiltrace československými bezpečnostními složkami v letech 1948–1952*. *Historie a vojenství*, 2010, roč. 59, č. 3, s. 23–43.
- 9 Plk. gšt. Jaroslav Kašpar-Pátý (1903–1995), absolvent VA (1923), během protektorátu se zapojil do druhého odboje. V roce 1940 uprchl do Velké Británie a vstoupil do československé západní armády. V letech 1940–1941 člen čs. vojenské mise v Istanbulu, v roce 1941 byl odeslán s čs. vojenskou misí generála Heliodora Píky do SSSR, odkud byl v roce 1944 vyhoštěn. Po návratu do Londýna se stal čs. vojenským atašé u holandské vlády, kde setrval až do roku 1946. Poté se vrátil do vlasti a byl jmenován náčelníkem štábu 1. letecké oblasti v Praze. V roce 1948 emigroval, v Německu se prakticky ihned významným způsobem zapojil do zpravodajské odbojové činnosti proti komunistickému režimu v ČSR. V roce 1955 přesídlil do USA, kde působil jako analytik letectva v Kongresové knihovně ve Washingtonu. Po roce 1989 byl povýšen do hodnosti generálmajora, v roce 1998 mu byl udělen Řád T. G. Masaryka *in memoriam*. Srov. ABS, f. Historický fond MV (MV-H), a. č. H-455 MV a ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Jaroslav Kašpar. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 129.
- 10 Plk. Alois Šeda (1908–1999), absolvent VA (1928), v době protektorátu se zapojil do domácího a po svém odchodu do exilu i zahraničního odboje. Po válce se vrátil do ČSR, působil na VŠV. Krátce po únoru 1948 byl z armády propuštěn, odešel do Německa a až do roku 1951 vedl se svým bratrem Ferdinandem zpravodajskou skupinu, která školila a vysílala kurýry na území ČSR. V polovině 50. let odešel do USA, kde žil až do své smrti. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 22.

Archeografická poznámka

Předkládaný dokument nebyl dosud publikován. V originále má celkem 145 stran, z nichž 58 zabírají fotografie a přílohy. Text je ponechán v autentické podobě, tzn., že jeho grafické členění víceméně kopíruje originál (např. dvě sady fotografií Identifikovaných řídicích orgánů nepřátelské špionáže jsou v opačném pořadí). Zachováno bylo také psaní příjmení osob nebo názvů jednotlivých částí verzálkami, stejně jako zdůraznění podtržením, a abecední řazení bodů. Pravopis byl až na výjimky přizpůsoben současným pravidlům, gramatické chyby a překlepy byly opraveny. Tři tečky v hranaté závorce označují část dokumentu, kterou bylo možno vynechat, aniž by byla narušena či zásadním způsobem umenšena kvalita uváděných informací. V hranatých závorkách jsou při prvním výskytu rozepsány zkratky a jména. Kulaté závorky obsahují poznámky editorky. Ta také v poznámkovém aparátu informuje o biografických, archivních a dalších údajích, včetně odborné literatury, které se k danému tématu či osobě vážou (obecně známé věci komentovány nejsou, stejně jako osoby a události, k nimž se nepodařilo zjistit podrobnosti).

- 11 Plk. Ferdinand Šeda (1899–1983), v čs. armádě působil již od roku 1918, absolvoval VŠV (1933), během protektorátu odešel do zahraničí, v roce 1940 byl ustanoven náčelníkem štábu u velitelství čs. jednotek v Agde. Po porážce Francie se přesunul do Velké Británie, v roce 1944 se stal velitelem 2. tankového praporu Čs. samostatné obrněné brigády. V roce 1945 se vrátil do vlasti, po únoru 1948 byl z politických důvodů přeložen do výslužby. Emigroval do Německa, kde se spolu se svým bratrem Aloisem a dalšími příbuznými zapojil do zpravodajské činnosti proti komunistickému režimu v ČSR. JAKL, Tomáš: Ferdinand Šeda. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 281.

[...] ¹²

SOUHRN VŠEOBECNÝCH POZNATKŮ
O POSLEDNÍCH METODÁCH NEPŘÁTELSKÉ ŠPIONÁŽE,
NAMÍŘENÉ PROTI ČSR

[...] ¹³

Praha 22. leden 1951

[...] ¹⁴

I. ÚVOD

Už koncem roku 1948 a počátkem roku 1949 jsme při zneškodňování nepřátelské špiónážní činnosti v ČSR počali narážet na novou metodu nepřítel v doručování zpráv. Šlo o tak zvané „mrtvé schránky“:

Byla to předem smluvená – nebo jinak určená – místa, převážně ve volné přírodě, kde nepřátelští agenti (zejména z řad poúnorových uprchlíků) zanechávali zprávy pro „domácí podzemí“ a odkud si opět vyzvedávali sdělení, určená vnitřní reakci v ČSR v nepřátelské cizině.

Během času používání těchto „mrtvých schránek“ stále vzrůstalo a zvláště v druhé polovině roku 1950 se znatelně rozšířilo. Považovali jsme tuto skutečnost za velmi vážnou a věnovali jsme proto co největší úsilí pátrání po těchto schránkách a jejich obsluhovatelích. Po dosavadních zkušenostech jsme pak k dnešnímu dni dospěli k tomuto nezvratnému závěru:

1.) Z výsledku řady dopadených nepřátelských agentů, po prozkoumání různého zabaveného materiálu a z agenturních operací vyšlo najevo, že v tomto případě se československá státní bezpečnost střetla s nebezpečnou, promyšlenou a vysoce odborně řízenou špiónáží, která systematicky buduje své síť na území ČSR.

2.) Dokumentárně máme naprosto dokázáno, že řídicí orgánové této špiónáže jsou bývalí čs. občané, kteří téměř vesměs prošli speciálním školením britské Intelligence Service.¹⁵

3.) Řídicí ústředí této špiónáže je ve Frankfurtě nad Mohanem (americká zóna), jejím velitelem je dnes bývalý generál čs. armády Frant[išek] MORAVEC, bývalý náčelník 2. odd[ělení] čs. hlavního štábu, jak před okupací, tak za II. světové války v Londýně.

12 V levém horním rohu je strojem připsáno: Vyhотовeno osmkrát, výtisk číslo dvě (v případě uložení ve fondu A 19 – pozn. editorky)/čtyři (v případě uložení ve fondu 323 – pozn. editorky), celkem třicet devět stran, deset ilustrací v textu a osm příloh.

13 Uprostřed je kulaté razítko Ministerstvo národní bezpečnosti – Velitelství státní bezpečnosti.

14 Je vynechán OBSAH (3 strany).

15 Secret Intelligence Service (SIS, IS), známá též jako MI-6 (Military Intelligence Department 6), britská zpravodajská služba založená v roce 1911.

4.) Jako další (MORAVCOVI buď přímo podřízení, nebo s ním úzce spolupracující) řídící orgány této špiónážní služby byli zatím identifikováni tito další poúnoroví uprchlíci, skoro bez výjimky bývalí vyšší důstojníci čs. armády:

Antonín BARTOŠ,¹⁶ František BOGATAJ,¹⁷ Jozef ČAMBALÍK,¹⁸ Karel ČERNÝ,¹⁹ Rudolf DRBOHLAV, Otakar HITTL,²⁰ Jaroslav KAŠPAR, Štefan KURCINI,²¹ Gustav LOQUENS,²² Alois ŠEDA, Ferdinand ŠEDA a Jaroslav VÁCLAVÍK²³ (bližší podrobnosti o jmenovaných jsou uvedeny na konci tohoto svazku v příloze č. 1). – Kromě toho byla získána řada dosud ne zcela souvislých údajů, kde jsou uváděna ještě jména bývalých čs. generálů HASALA,²⁴ INGRA²⁵ a KUDLÁČKA.²⁶ Zatím však není jejich účast v této protistátní činnosti přesněji vymezena a právě tak není úplně vyjasněn „služební“ poměr MORAVCE ke všem jmenovaným.

V dalším textu předkládáme všechny své dosavadní poznatky o tomto velmi nebezpečném druhu nepřátelské činnosti.

[...]²⁷

- 16 Genmjr. Antonín Bartoš (1910–1998), původně poštovní úředník, v roce 1940 emigroval do Francie, kde se zapojil do československých bojových jednotek. O rok později začal sloužit u II. odboru MNO, postupně prošel několika speciálními kurzy. V dubnu 1944 byl jako velitel operace Clay vysazen na území protektorátu, která se pro četnost i úspěšnost odbojových akcí řadí k nejvýznamnějším operacím svého druhu za druhé světové války. Po volbách v roce 1946 se stal poslancem Československé strany národně socialistické (ČSNS). Ihned po únorových událostech v roce 1948 s rodinou emigroval. V Německu se zapojil do organizování odbojových akcí proti komunistickému režimu v ČSR, v letech 1950–1952 se podílel na vysílání kurýrů a získávání zpráv špiónážní povahy o situaci v bývalé vlasti. Poté vycestoval do USA, kde založil Svaz československých důstojníků v exilu. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Antonín Bartoš. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 17.
- 17 Mjr. František Bogataj (1913–1999), absolvent VA (1936), během okupace ČSR se zapojil do druhého odboje, v roce 1940 uprchl do zahraničí, kde vstoupil do čs. bojových jednotek. Po absolvování výcviku byl v dubnu 1944 vysazen na jižní Moravě jako velitel paraskupiny Carbon. Po skončení války nastoupil na VŠV, po studiu byl jmenován přednostou II. zpravodajského odboru v Banské Bystrici. Ihned po únorových událostech 1948 byl odeslán na nucenou dovolenou, v říjnu téhož roku se mu s pomocí legendárního převaděče Štěpána Gavendy (1920–1954) podařilo uprchnout do zahraničí. Nedlouho po svém příchodu do Německa začal spolupracovat s F. Moravcem, stal se velitelem několika zpravodajských skupin, které budovaly protikomunistickou odbojovou síť na jižní Moravě, v níž hrál významnou roli jeho bratr Josef. Ten však byl spolu s dalšími v srpnu 1949 zatčen a o tři roky později odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. František Bogataj zůstal v Moravcově skupině až do roku 1954, kdy emigroval do USA, kde žil až do své smrti. V roce 1992 mu byl udělen Řád M. R. Štefánika III. třídy, byl povýšen do hodnosti generálmajora. Srov. ROKOSKÝ, Jaroslav: Bratři František a Josef Bogatajovi. Protikomunistický odboj na jižní Moravě. *Securitas Imperii*, 2010, č. 16, s. 88–135.
- 18 Mjr. Jozef Čambalik (1911–1989), absolvent VA (1933), později sloužil u letectva, v srpnu 1944 se aktivně zapojil do Slovenského národního povstání, nositel několika vojenských vyznamenání. V březnu 1948 dán na dovolenou s čekáním, v listopadu téhož roku propuštěn z armády. V březnu 1949 emigroval do zahraničí a začal spolupracovat s francouzskou zpravodajskou službou. Počátkem 50. let spolupracoval se skupinou F. Moravce, v roce 1953 odešel do USA, kde žil až do své smrti. CSÉFALAVAY, František a kol.: *Vojenské osobnosti dějin Slovenska 1939–1945*. VHA, Bratislava 2013, s. 35.
- 19 Mjr. Karel Černý (1914–1991), absolvent VA (1937), v roce 1940 odešel do zahraničí, kde vstoupil do čs. vojska. Účastnil se bojů ve Francii, poté byl odeslán do Velké Británie. V roce 1943 se stal pobočníkem gen. Heliodora Píky, který působil jako náčelník vojenské mise v SSSR. V únoru 1946 se vrátil do ČSR

- a zanedlouho nastoupil ke studiu na VŠV. Krátce po únorových událostech byl ze školy vyloučen, poslán na zvláštní dovolenou a v srpnu 1948 z politických důvodů zproštěn služby. Podánilo se mu odejít do západního Německa, kde v letech 1949 až 1952 působil jako zpravodajec ve skupině Jaroslava Kašpara-Pátého. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravisti*, s. 184.
- 20 Mjr. Otakar Hittl (1905–?), dlouholetý voják, během protektorátu vykonával civilní zaměstnání. Po únoru 1948 byl z politických důvodů propuštěn z armády, zhruba o rok později se mu podařilo s celou rodinou uprchnout do zahraničí. V Německu se stal záhy významnou postavou ve zpravodajské skupině J. Kašpara-Pátého.
- 21 Npor. Štefan Kurcín (1920–?), bývalý příslušník čs. východní armády, po únoru 1948 uprchl do zahraničí, odkud podnikal cesty zpět do ČSR. Později se zapojil do zpravodajské činnosti, spolupracoval zejména s G. Loquensem.
- 22 Mjr. Gustav Loquens (1907–1991) se po ukončení základní vojenské služby v roce 1928 rozhodl pro vojenskou kariéru. V roce 1940 uprchl do Velké Británie, kde vstoupil do čs. západní armády. Absolvoval několik speciálních výcviků a byl přidělen k 2. oddělení hlavního štábu, kde pracoval jako důstojník – šifrant. V Anglii se oženil, ale po skončení války se i s manželkou vrátil do ČSR. Z politických důvodů byl v červnu 1948 přeložen do zálohy, záhy emigroval do Velké Británie. Spolupracoval se skupinou F. Moravce, jeho krycí jméno bylo „pplk. Kolpak“.
- 23 Mjr. Jaroslav Václavík (1910–?), za protektorátu zastával civilní zaměstnání. Účastnil se druhého odboje, spolupracoval se skupinou Clay Eva. V roce 1945 vstoupil znovu do armády, z níž byl po únoru 1948 z politických důvodů vyloučen. V květnu 1949 uprchl do zahraničí a záhy se zapojil do zpravodajské skupiny J. Kašpara a A. Hittla.
- 24 Gen. Antonín Hasal (1893–1960), veterán první světové války, po okupaci ČSR emigroval do zahraničí. Působil jako náčelník štábu čs. vojenské správy v Paříži, v letech 1940–1944 byl přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky (VKPR) v Londýně. Po skončení druhé světové války působil až do svého odvolání v červnu 1948 opět ve funkci přednosty VKPR. Zhruba měsíc poté odešel do Německa a následně do USA, kde se v roce 1953 stal předsedou Svazu čs. důstojníků v exilu a poradcem americké vlády pro otázky východní Evropy. ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Antonín Hasal. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 91–92. HUBENÝ, David: *V pozadí a ve stínu. Generál Antonín Hasal (1893–1960)*. Bakalářská práce. FF UK, Praha 2007.
- 25 Gen. Sergěj Jan Ingr (1894–1956), veterán první světové války, po okupaci ČSR v roce 1938 se zapojil do druhého odboje, v červnu 1939 odešel do zahraničí. Ve Francii spoluzakládal Československou vojenskou správu (ČSVS), v červenci 1940 byl jmenován ministrem obrany v čs. exilové vládě v Londýně. V roce 1947 ustanoven velvyslancem v Haagu, po únorových událostech 1948 na funkci rezignoval a odjel do Velké Británie a později do Washingtonu. Tam byl v únoru 1949 pověřen řízením zpravodajské organizace, která byla následně uznána jako samostatná spojenecká zpravodajská ústředna. Její sekce fungovaly v Londýně a Paříži pod velením plk. gšt. Karla J. Procházky a gen. Čenka Kudláčka. Ingr se jako předseda Komitétu pro podporu uprchlých čs. důstojníků angažoval v pomoci emigrantům z řad čs. důstojníků, stal se rovněž komentátorem Rádia Svobodná Evropa. STEHLÍK, Eduard: Sergěj Jan Ingr. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 112–113.
- 26 Plk. Čeněk Kudláček (1896–1967), veterán první světové války, po okupaci ČSR v roce 1938 se zapojil do druhého odboje a před hrozcím zatčením musel v listopadu 1939 uprchnout do zahraničí, kde začal spolupracovat se S. J. Ingramem. Působil v Kanadě a Brazílii, kam byl v únoru 1943 vyslán jako čs. vojenský atašé v Jižní Americe. V roce 1945 se vrátil do vlasti, stal se hlavním inspektorem branné výchovy. Po únoru 1948 byl dán na zdravotní dovolenou a v červnu 1948 přeložen do výslužby, načež i s rodinou emigroval do Francie. Tam se v letech 1949 až 1956 ve spolupráci s Ingramem zapojil do protikomunistické zpravodajské činnosti proti ČSR. STEHLÍK, Eduard: Čeněk Kudláček. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 159–160.
- 27 Je vynechána kopie ručně psané zprávy s popisem: Zpráva odesílaná špiónem FÜRSTEM (k němu viz dále) – 1 strana.
- 28 Podtrženo tužkou.
- 29 Antonie Kleinerová (1901–1982), rozená Štainicová, v letech 1946 až 1948 poslankyně za ČSNS. Po únorových událostech zatčena a v roce 1949 souzena Státním soudem v Praze v procesu s Miladou Horákovou (1901–1950). Soud ji uznal vinnou z trestného činu velezrady a odsoudil k odnětí svobody na doživotí. Později jí byl trest snížen, z vězení byla podmínečně propuštěna v roce 1962. „Vyzvědačskou síť“ A. Kleinerové jsou pravděpodobně míněny její kontakty s několika příslušníky ČSNS i to, že

139

Jmenovaný byl před okupací i za okupace zaměstnancem bývalé státní policie, po osvobození pracoval jako úředník na ONV v Rakovníce a po únoru 1948 byl pro nervovou nemoc přerazen do výslužby. Dnes je stár 39 let.

FUERST se brzo po zatčení plně doznal ke své špionážní činnosti a udal, že ji prováděl podle pokynů svého příbuzného, Gustava LOQUENSE, bývalého majora čs. armády, který po únoru 1948 i s rodinou uprchl z ČSR a je t. č. v Anglii.

Při domovní prohlídce u FUERSTA byly nalezeny téměř úplné originální poznámky Gustava LOQUENSE, které si tento přivezl z Anglie jako frekventant špionážního a paradesantního kursu, jež absolvoval za II. světové války. FUERST pak vypověděl, že tyto poznámky mu LOQUENS úmyslně předal před svým útekem z ČSR jako učebnici pro špionáž, na níž se už předem smluvili. FUERST ji pak skutečně se získanými spolupracovníky (většinou jsou to příslušníci bývalé policie) aktivně prováděl již od roku 1949.

Už při běžném nahlédnutí do těchto poznámek je jasné, že jejich souvislý text i obsah je prakticky úplně výčet všech poznatků, naprosto totožný s veškerými, až dosud jen částečně získanými zjištěními, které jsme shromáždili v různých dílčích akcích nebo operacích. (Doslovný opis LOQUENSOVÝCH poznámek připojujeme na konci tohoto svazku v příloze číslo 2.³²)

Cíle a formy nepřátelské špionáže

Ze všech dosavadních zkušeností máme za prokázané, že jde o systematické budování špionážních sítí na území ČSR. Tyto sítě nemají sloužit jen pro běžně prováděnou aktuální špionáž či k vzájemnému ověřování výsledků výzvědné činnosti. Hlavní aktivitu mají vyvinout až v případě neprodyšného uzavření čs. státních hranic nebo v případě válečného konfliktu (tento závěr vyplývá jak z výpovědi dopadených agentů, tak ze skutečnosti, že v poslední době neúměrně častěji jsou špionážní organizace na území vybavovány speciálními vysílacími stanicemi a k jejich obsluze jsou získávání specialisté – radiotelegrafisté).³³

Organizačně se tato špionáž člení na dvě základní (ale nedílně související) formy:

- a) vlastní shromažďování špionážních zpráv v ČSR, a
- b) doručování těchto zpráv do zahraničí a přijímání dalších pokynů.

Pro vlastní špionáž v ČSR jsou vydávány jednak co nejpodrobnější pravidla pro chování špiona, jednak dotazníky, obsahující přímé otázky a úkoly, na jejichž kladném vyřízení má nepřítel zájem.

Doručování těchto pokynů i odesílání výzvědných zpráv do zahraničí provádí pak vycvičení agenti ze zahraničí pomocí různých druhů schránek, jichž použití je neobyčejně rozličné.

32 Viz dále.

33 Příkladem může být činnost spolupracovníků kurýra Jana Břejchy a jím získaných kurýrů Cyrila Slámy a Miloslava Procházky v letech 1950–1952. Ti řídili zpravodajskou síť na Moravě a na Slovensku čítající větší počet spolupracovníků, informátorů a radistů. Srov. TOMEK, Prokop: Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech. *Securitas Imperii*, 2005, č. 12, s. 245–278.

II. ZÁKLADNÍ KONKRÉTNÍ METODY

a) Získání agenta:

Přímé spojení zahraniční špiónážní centrály s Československem provádí už uvedení řídicí orgánové z Frankfurtu pomocí různých agentů, nahananých do této práce bědnými poměry v táboře „Walka“³⁴ u Norimberku, kde jsou t. č. soustředěni všichni čs. uprchlíci.

Vhodné „typy“ označují obyčejně různí spolupracovníci těchto řídicích orgánů, zastávajících v táboře různé funkce v „samosprávě“ a u „Lagerpolizei“ atd.

(„Typem“ se rozumí např. bývalí důstojníci, příslušníci SNB, F[inanční]S[tráže] a S[boru]V[ězeňské]S[tráže], dále hajní a osoby, které znají dobře pohraničí, mají určitou praxi ve špiónáži, znalosti v jednání s lidmi atd. Jinak jsou také ceněni mladí lidé – muži i ženy – mající sklony k romantice, a konečně i kriminální živly a povahy, u nichž lze předpokládat, že jsou schopny při zatýkání použít zbraň.)

Jindy „typ“ „vyjde“ z výsledku v úřadovně C[ounter]I[n]telligence[C[orps]].³⁵ (Tyto výsledky jsou také zaměřeny na uprchlíkovy znalosti vhodných a schopných osob v ČSR, které by byly ochotny pracovat proti lidově demokratickému zřízení. Rovněž tyto „typy“ dává CIC k dispozici špiónážní centrále).

Vyhlednutý „typ“ je získán či „přesvědčen“ osobní rozmluvou a po svém souhlasu ke spolupráci převezzen do některé osamělé vily k výcviku, kteréžto objekty Američané uvolnili a poskytli pro tento účel.³⁶

b) Výcvik agenta:

Získaný agent obdrží ve vile ubytování i celé zaopatření a menší kapesné, které se pohybuje kolem 50–100 RM³⁷ měsíčně.

Vlastní výcvik pak trvá nejméně dva týdny, ale také dva i více měsíců, podle schopností agenta a také podle povahy a důležitosti úkolu, jímž má být pověřen.

Pokud se týče vedení tohoto výcviku, zjistili jsme zatím, že nejaktivnější t. č. si vedou z dříve jmenovaných agentů BARTOŠ, BOGATAJ a DRBOHLAV:

BARTOŠ sídlí i se svou rodinou ve výcvikové vile v Brucksalle (správně Bruchsal – pozn. editorky),³⁸ ve styku s agenty používá krycí jméno „BRAUN“ nebo „BRAUNER“.

34 Správně Valka. Tábor fungoval od listopadu 1949 do jara 1954 a svou rozlohou i kapacitou byl jedním z největších uprchlických táborů na německém území. Podrobněji k němu viz ARENBERGEROVÁ, Helena: *Tábor Valka u Norimberku (1949–1954)*. Diplomová práce. FF UK, Praha 2006.

35 Americká vojenská kontrarozvědka CIC vznikla během druhé světové války a primárně byla určena k ochraně americké armády. Její evropská centrála byla ve Frankfurtu nad Mohanem, německá v Mnichově a rakouská v Salcburku. Těmto úřadovnám byly podřízeny oblastní úřadovny v dalších městech. Srov. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 19–20.

36 Jednou z nich byla i vila „Okopanina“ v západoněmeckém Bruchsalu. K personálnímu obsazení, tamním podmínkám i výcvikovým metodám srov. BLAŽEK, Petr: Vila „Okopanina“. Výcvikové centrum kurýrů v Bruchsalu v letech 1949–1950. In: SVOBODA, Libor – TICHÝ, Martin (eds.): *Cesty za svobodu*, s. 41–60. Ucelený přehled výcvikových středisek nebyl dosud publikován.

37 Správně má být DM – Deutsche Mark, která v tehdejší západním Německu, tedy Spolkové republice Německo, platila od roku 1948.

38 Tamtéž.

BOGATAJ a DRBOHLAV užívají vily v Rottenburgu u Landeshutu (správně Landshut – pozn. editorky). Prvý z nich vystupuje pod jménem „HOLDER“ nebo „ROBERT“, druhý si dává říkat „mister STRING“ nebo „mister RALF“.

Kromě těchto dosud nejčastěji uváděných míst i osob jsou výcviková střediska další, roztroušená porůznu po americké zóně, ale jsou i ve Vídni, Salzburku a Innsbrucku. Výcvik v nich vedou většinou již jmenovaní řídicí orgány s přibližně tímtož programem.

Dále pak máme povšechné poznatky, že na území Velké Británie, patrně ve Skotsku, je další, speciální a dlouhodobý výcvikový tábor, ale zatím se nám o něm nepodařilo zjistit žádné další podrobnosti.

O předchozích – krátkodobých – střediscích (tj. vilách) pak již několik dopadených agentů vypovědělo, že tam jezdí na inspekce MORAVEC, který je někdy doprovázen INGREM.

Hned po převezení do výcvikové vily je nově získanému agentu předložena k podpisu „přísaha věrnosti“ tzv. „Radě Svobodného Československa“³⁹ a slib, že agent bude „bojovat za vybudování nové, demokratické Československé republiky“. Texty „přísahy“ i „slibu“ jsou na cyklostylovaných formulářích a agent je podepisuje krycím jménem, které je mu hned po vstupu do školy trvale přiděleno.

Nato začíná vlastní výcvik agentů ve 3–4 členných skupinách, přičemž „žáci“ se znají jen pod krycími jmény. „Učitel“ je někdy po celou dobu výcviku některý ze jmenovaných řídicích orgánů, do jiných kursů však také přicházejí přednášet různí „experté“.

Výcvik má vojenský charakter, včetně budíčku, večerky a omezených vycházek.

Osnova krátkodobého kursu je obvykle tato (detaily pak odpovídají téměř přesně obsahu přílohy číslo 2):

- a) dokonalé osvojení krycího jména,
- b) střelba z pistole na figuru,
- c) pochodová cvičení (zpočátku po komunikacích, pak v terénu), která jsou později prováděna i v noci,
- d) orientace podle mapy,
- e) zacházení s busolou,
- f) zacházení se šifrovým klíčem,
- g) nepozorované procházení hlídkami P[ohraniční]S[tráž],
- h) budování „mrtvých schránek“,
- i) chování a výpovědi při zatčení.

39 Rada svobodného Československa (RSČ) byla ustavena jako zastřešující organizace československého exilu po několikaměsíčních jednáních a přípravách ve dnech 19.–25. 2. 1949 ve Washingtonu, který se stal jejím sídlem. Předsedou rady byl PhDr. Petr Zenkl, místopředsedou JUDr. Jozef Lettrich. Podrobněji k ní viz ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Politici bez moci. První léta exilové Rady svobodného Československa*. Tilia, Šenov u Ostravy 2000; RAŠKA, Francis: *Opustění bojovníci. Historie Rady svobodného Československa 1948–1961*. Academia, Praha 2009 a SNÍŽEK, Tomáš: *Počátky poúnorového exilu a Rady svobodného Československa*. Diplomová práce. FF MU, Brno 2009.

Všechny tyto body jsou uváděny nejdříve přednáškami a po nich je přistoupeno vždy k praktickým cvičením.

Delší „běhy“ kurzů jsou doplňovány (opět teoreticky i prakticky) většinou těmito „předměty“:

- k) fotografování objektů i dokumentů,
- l) obsluha krátkovlnné vysílačky,
- m) kreslení map v různých měřítkách,
- n) náčrtky podle terénu,
- o) používání sympatetických inkoustů,
- p) odhad a vybírání různých „typů“ spolupracovníků v ČSR a způsoby jejich získávání,
- r) různé modalitty schůzek s těmito spolupracovníky, zajišťování těchto schůzek a přebírání zpráv,
- s) sebeobrana (jiu-jitsu).

Po takto absolvovaném výcviku je agent vyslán do ČSR. Na cestu je vybaven podle povahy úkolu, případně i různou technickou výzbrojí, ale vždy dostane falešné doklady, pistoli, cigarety a větší peněžitou částku v Kčs – obnosy jsou opět různé, pohybují se od 1000,- až do 5000,- Kčs, ale někdy dosáhnou i několika desítek tisíc Kčs.

Kromě různé technické i jiné výzbroje dostanou agenti „nejvyššího typu“ také cyankáli, aby je spolklí při eventuálním dopadení. Až dosud však jsme se setkali pouze s jediným případem tohoto druhu (V. KNOTEK⁴⁰ v létě 1948).

Podarí-li se agentu úkol splnit a vrátí se, je odměněn peněžitě i v naturáliích (cigarety, konzervy atd.).

Zvláště „úspěšní“ agenti se po několika cestách už nevypravují do ČSR, ale zůstávají trvale v americké zóně a přebírají úlohu pomocníků samostatných řídicích orgánů či jinou „vyšší“ funkci. (Máme však také zaznamenáno několik ojedinělých případů, kdy agentovi v odměnu za „dobře vykonanou práci“ a na jeho vlastní žádost bylo dáno povolení k vystěhování do Kanady.)

V některých případech jsme již ale zjistili, že první cesta agenta do ČSR je prováděna bez jakýchkoliv úkolů, kromě snad vyřízení pozdravů příbuzným uprchlíků. Zde jde o jistý druh pokračování výcviku a získání praktických zkušeností, ostřílení.

40 Škpt. Václav Knotek (1910–1948) působil za druhé světové války jako vedoucí šifrantů československé exilové vojenské zpravodajské služby, po únoru 1948 se zapojil do třetího odboje. Po zadržení StB v červnu 1948 spáchal sebevraždu. REICHL, Milan: *Cesty osudu. Životní příběhy československých parašutistů vycvičených v letech 1941–1945 ve Velké Británii*. Svět křídel, Cheb 2004, s. 530–532; ŠOLC, Jiří: *Smrt přála statečným*. Vyšehrad, Praha 1995, s. 183–193; TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*, s. 8–11 a ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-5621 MV.

III. NEPŘÁTELSKÁ ČINNOST NA ÚZEMÍ ČSR

a) Navázání kontaktu

Zahajování špionáže na území ČSR počíná zpravidla velmi opatrně.

Řídící orgán v zahraničí dá vycvičenému agentovi úkol, aby přešel čs. státní hranice a v Československu navštívil určené osoby, jejichž adresy agentovi předá.

Jména těchto osob jsou buď osobní známi řídicího orgána, nebo jsou získána z výsledků jiných uprchlíků v úřadovnách CIC. Vždy však jsou to lidé, u kterých lze počítat, že jsou zaujati vůči lidově demokratickému zřízení, a že za jistých předpokladů by byli ochotni proti tomuto zřízení pracovat.

Obvykle agent dostane jména a adresy tří osob, žijících kdekoli na území ČSR, na které se obrátí s písemným doporučením od uprchlíka, který je těmto osobám znám. K přesvědčení těchto čs. občanů, že nejde o provokaci, je obvyčejně používána metoda vyprávění určité životní příhody, která je známa jen uprchlíkovi a navštívené osobě, nanejvýš pak ještě docela úzkému kruhu jejich osobních známých. Jindy zase jako důkaz hodnověrnosti agent navštívené osobě odevzdá nějakou věc od uprchlíka – např. prsten, fotografii, součást oděvu a podobně.

Když pak je navštívený takto naprosto přesvědčen, že má co dělat s „důvěryhodným a spolehlivým“ člověkem, odevzdá mu agent vlastní část „poselství ze zahraničí“. Je to prakticky druh náborového dopisu, který většinou začíná „ideovým“ úvodem o „svobodě“, „spravedlivosti boje proti komunismu“ atd. Dopis končí přesvědčením pisatele o brzké spolupráci. S takto „přípraveným“ občanem se potom agent dohodne o zřízení [...] ⁴¹ „mrtvé schránky“, kterou navštívený občan prohlédne, zda tam není pro něho vzkaz, nebo tam případně sám vloží zprávu, kterou by z nějakého důvodu chtěl tajně poslat do zahraničí. Kromě toho agent navštíveného vyzve, aby si už vybudoval vlastní „mrtvou schránku“, nakreslil její plánek a spolu se svou případnou zprávou ho vložil do schránky, smluvené právě s agentem.

Tím úkol vyslaného agenta končí a po navštívení všech tří osob, jejichž adresy mu byly předány, se vrací do zahraničí a odevzdá svému řídicímu orgánu plány „mrtvých schránek“, které s navštívenými sjednal.

Vrátí-li se tento agent zpět do ČSR, nikdy už nenavštíví osoby, které před tím získal výše označenou metodou, ale vždy jde k osobám úplně novým a jinam.

Všechny takto vybudované „schránky“ nazývají nepřátelští špioni schránkami „vnitrozemskými“.

b) Vybudování konečné etapy transportu špionážních zpráv přes čs. hranice

Po této dílčí operaci, popsané v předcházejícím bodě, vysílá řídicí orgán z americké zóny jiného agenta do pohraničí ČSR, předá mu plány tří „vnitrozemských schránek“ a uloží mu, aby obdobným způsobem, jak již bylo popsáno, získal ke spolupráci opět předem vyhlédnutou osobu. V tomto případě jde obvyčejně o místní obyvatele, lesní dělníky, hajné a podobné občany, jejichž pobyt v pohraničí je nejen nenápadný, ale naprosto samozřejmý.

41 Jsou vynechány tři dokumenty z roku 1950, a to jeden strojopisný a dva ručně psané dopisy. U prvního je popisek: „Náborový“ dopis a způsob jeho doručení – jde o 4 strany.

Když je tato osoba získána, dohodne s ní agent vybudování „mrtvé schránky“ těsně na čs. státních hranicích (tzv. „pohraniční mrtvé schránky“) a získanému určí jediný úkol: Předá mu plánky uvedených tří „vnitrozemských“ schránek, které nově získaný spolupracovník bude „vybírat“ a předávat vybrané zásilky do smlouvané „pohraniční“ schránky (a ovšem také naopak: ze „své“ schránky bude zase doručovat podle označení zásilky ze zahraničí do vnitrozemí ČSR).

(Obsluhovatel „pohraniční“ schránky je pak téměř vždy agentem hned štedře odměněn a kromě toho jsou mu občas do schránky vkládány další značné peněžní částky 3000,- až 5000,- Kčs měsíčně). Základní schéma použití této „mrtvé schránky“ je připojeno v nákresu na příští stránce.

Agent i v tomto případě odevzdá plánky této „pohraniční“ schránky svému řídicímu orgánu, ale převážně se také už nikdy nevrací navštívit osobu, kterou v pohraničí získal. Většinou tyto „pohraniční schránky“ vybírají opět další agenti, kterým není známo, kdo schránky v ČSR obsluhuje. Tito agenti obvykle vybírají více pohraničních schránek.

c) Prohlubování styků zahraničí s vnitrozemím

Poté je přes „pohraniční“ schránku zaslána do „vnitrozemských“ schránek první zpráva, která je konečnou přípravou provádění špionáže.

I tato zpráva začíná velmi formálně, je zahájena pozdravem a adresát je důtklivě upozorňován na zachování krajní opatrnosti. Po dalších frázích je vysloveno znovu přesvědčení o brzké spolupráci (která bude asi dlouhodobá) a nakonec je douška, že za „námahu“ nebo „cestovní výdaje“ či „ušlý zisk“ a podobně je připojena „náhrada“ – obvykle jsou to jedna až dvě nové čs. tisícikoruny (ale někdy i dolar, pětidolar nebo libra). Téměř nikdy nechybí v této doušce jakoby ledabyle připojená poznámka: „... vyúčtování nám neposílejte...“.

Současné jsou v této zprávě už stanoveny termíny vybírání a plnění schránek, a to nejčastěji v letním období dvakrát měsíčně, v zimním období jednou nebo ještě řidčeji.

Konečně pak v tomto druhu zpráv je určeno adresátovi, jak má hlásit písemná přijetí případné spolupráce a jsou také přikládány pokyny pro různé šifrování zpráv – vybrané vždy přesně tak, aby co nejvíce vyhovovaly inteligenci a schopnostem stále ještě získávaného adresáta. Rovněž k těmto zprávám jsou zase přikládány „paušální náhrady výloh“ asi v téže výši a za těch podmínek jako byly ty předcházející.

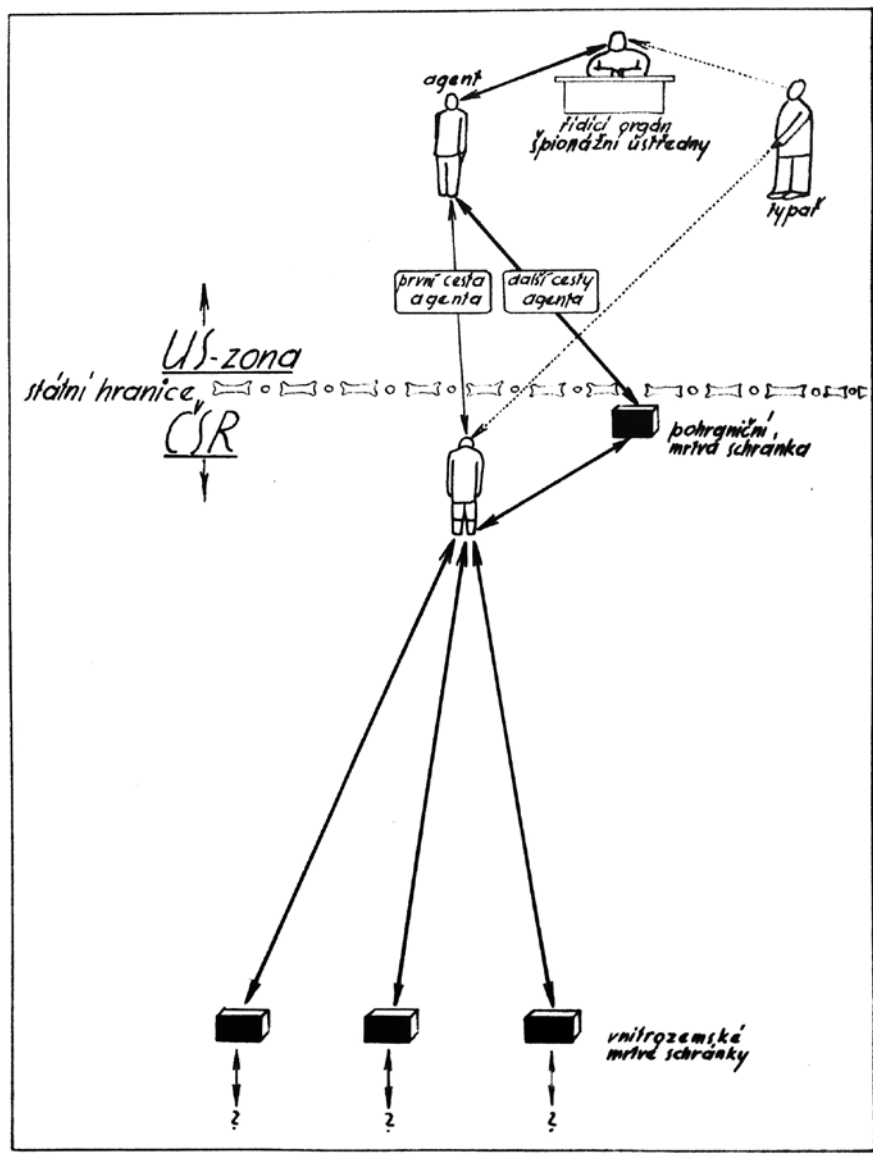
d) Vlastní zahájení špionáže

Ve značné části případů má tento postup očekávaný výsledek a získaný skutečně odpoví, že je ochoten spolupracovat.

Odpovědi na toto sdělení jsou delší, přesnější pokyny, většinou ale ještě bez přímých špionážních úkolů.

Ted' už definitivně získanému spolupracovníkovi je především zaslán k vyplnění podrobný osobní dotazník, který řídicímu orgánu dá dobrý přehled o špionážních možnostech nového člena sítě. Tento dotazník ovšem vyplňuje bez jména. (Příklady podobných dotazníků jsou přiloženy na příští stránce.)

Základní schema použití mrtvé schránky:

Dále je adresát znovu nabádán k opatrnosti a zejména je varován, aby se nenapojoval na žádnou protistátní skupinu.

Většinou je také instruován, aby se buď snažil dostat do KSČ, nebo co nejvíce s komunisty „kolaboroval“, upevnil svoje postavení u režimu (a tak získal lepší základnu pro špionáž), neboť svým zaregistrováním jako spolupracovník „zahraničního odboje“ získává alibi pro období, „až bude komunistický režim svržen“.

I zde bývá opakováno, že jde o spolupráci dlouhodobou.

Dopisy tohoto druhu už jsou často šifrovány na základě předchozích zpráv a znovu je u nich přiložena už obvyklá „finanční náhrada... bez vyúčtování“.

Zároven pak v tomto období bývá přiložen plánek nové „mrtvé“ schránky, kam adresát vložil svou odpověď, přičemž mu je oznámeno, že do původně smluvené schránky budou chodit jenom zprávy ze zahraničí, na něž adresát bude odpovídat napříště jediné v nově určené schránce.

e) Špionáž

Konečná fáze tohoto období je pak už doručení konkrétního špionážního dotazníku, sestaveného na základě možností obsažených v předešle odeslaném dotazníku osobním.

Zde jsme už také zaznamenali, že řídicí orgán na oko nezávadným dopisem potvrdí příjem špionážní zprávy prostřednictvím čs. pošty. Je to tzv. „kontrolní spojení“.

Tímto okamžikem se také zahájí rozšíření špionážní sítě. Novému aktivnímu spolupracovníku jsou současně zaslány pokyny, jakým způsobem si má vybudovat svou vlastní malou síť, sestavenou nejraději nejvýše ze tří osob, které však za žádných podmínek nesmí o sobě navzájem vědět. Rovněž tato dílčí rezidentura pak doručuje svému vedoucímu zprávy prostřednictvím „mrtvých schránek“, vybudovaných obdobně, jak už bylo popsáno. Jména členů své sítě rezident oznámí do zahraničí.

[...] ⁴²

[...] ⁴³

IV. DOSAVADNÍ PODROBNÉ POZNATKY O SYSTÉMU „SCHRÁNEK“

a) Dislokace

Jak již bylo v předchozím textu řečeno, kontrolujeme t. č. sedm nepřátelských výzvědných sítí tohoto druhu, s více než sedmdesáti „mrtvými schránkami“. Při místním promítnutí těchto schránek vyplývá, že byly nejhustěji a plánovitě vybudovány

42 Jsou vynechány dva Všeobecné dotazníky z roku 1950 a jeden volný list s popiskem: „Osobní“ dotazník pro špiona v ČSR – 3 strany.

43 Jsou vynechány 2 strany (jedna s vystřiženým, ale neodklopeným kolečkem, druhá s kolečkem odklopeným) s popiskem: Pokyn pro spolupracovníka nepřátelské špionáže. „Vnitrozemská mrtvá schránka“ byla v urnovém háji Husova sboru v Praze XII. (Zalepené kolečko bylo nastrčeno jako podložka pod urnou.)

především v krajích čs. západního pohraničí, a to nejvíce v krajích České Budějovice, Plzeň a Karlovy Vary, o něco méně v kraji Ústí nad Labem. Hned za nimi pak je řada schránek v jižních okresech pražského kraje a v poslední době jsme zjistili, že jsou vydávány příkazy k zařizování „mrtvých schránek“ i na Moravě (zejména v kraji Brno) a také na Slovensku ve východní jeho části.

V příloze číslo 3 na konci tohoto svazku je několik ukázek plánek i míst těchto schránek.

b) Druhy „schránek“

Podle dosavadních poznatků jsou „schránky“ rozděleny do tří základních druhů a to „živá schránka“, „mrtvá schránka“ a „pojízdná schránka“.

1) „Živá schránka“

nebo „přepážka“ – je buď úplně, nebo alespoň částečně do věci zasvěcená osoba, která zprostředkuje předávání zpráv. Jako nejvhodnější objekty nepřátelská služba označuje novinářské stánky (sic) a pak všechny objekty, kde je silná a přitom nenápadná frekvence. Jsou to např. obchody, živnostenské dílny, pokladny biografů atd.

„Živé schránky“ jsou však dnes používány jen minimálně a to ještě jako nouzový prostředek.

V žargonu západních špiónů má tento druh schránky označení „LB“, tj. zkratka z anglického „letter box“.

2) „Mrtvá schránka“

je ve výcvikových střediscích pro agenta nazývána též zkratkou „DLB“ – podle začátečních písmen doslovného překladu anglického termínu „dead letter box“.

Je to nenápadná skryš v terénu zvolená tak, aby v její blízkosti buď nebyl nápadný pohyb cizího jednotlivce, nebo aby obsluhovaatel této schránky se mohl co nejlépe zabezpečit před eventuálním pozorováním nežádoucího svědka či dokonce před sledováním bezpečnostního orgánu.

„Mrtvé schránky“ jsou rozděleny opět na dva druhy, a to

„vnitrozemská“ a

„pohraniční“.

„Vnitrozemská mrtvá schránka“

bývá nejčastěji zbudována v kořenech stromů, v podstavcích osamělých křížů nebo kapliček, v lavičkách v parcích, u silničních patníků nebo sloupů elektrického vedení, na smetištích, hřbitovech, urnových hájích, ve zdech, kanálech atd. Zhusta jsou zprávy na velmi přesně označených místech zahrabávány mělko do země buď v plechových krabicích, nebo v lahvích s nepropustným uzávěrem atd.

Na příští stránce připojujeme ukázkou velmi rafinovaně upravené zásilky (ukáзка v dokumentu chybí – pozn. editorky).

„Pohraniční mrtvá schránka“

mívá umístění obdobné a bývá položena jen několik metrů od státních hranic, v několika případech je dokonce posunuta i několik metrů na německé území.

Zjistili jsme také, že např. čs. občan se v přesně určenou dobu dostaví ke státním hranicím a přehodí přes ně láhev, obsahující zprávu. Tuto láhev okamžitě odnese osoba na druhé straně hranic.

3) „Pojízdná schránka“

špiony také označovaná jako „automat“ je ve skutečnosti (a podle špionážní terminologie) „pojízdna vnitrozemská mrtvá schránka“.

Je umístěna v mezinárodních rychlících, autobusech, letadlech, lodích atd. Pro její zvolení jsou opět předem a velmi přesně určena místa v těchto objektech, která jsou nenápadně přístupná. Tak např. jsou to klosety, umývárny, zadní stěny reklamních tabulek atd., nebo opět osy či nosná konstrukce vagonů, kam jsou zásilky buď přilepeny, nebo i upevněny pomocí magnetu. (V těchto případech jsou pak pojízdné schránky nenápadně vybírány např. získaným členem technického personálu, jehož je např. povinností kontrola nebo oprava technických zařízení.)

Nejvíce je tento druh schránky používán u mezinárodních expresů, přičemž její výskyt má v poslední době vzrůstající tendenci.⁴⁴

c) Manipulace a zabezpečení

Až dosud popsané používání „mrtvých schránek“ uvádělo jen obecné zásady. Praktická práce s nimi má řadu různých pravidel a odstínů, určených především k co největšímu zajištění i zakonspirování obsluhovače. Především je to tzv.

1) Varovné znamení

Zjistí-li osoba, která schránku plní, že hrozí určité nebezpečí při vybírání schránky, udělá podle předem smlouveného postupu tzv. „varovné znamení“, podle něhož vybírající vidí, zda je schránka v pořádku či ne. Jindy zas toto „varovné znamení“ je znak, že schránka je naplněna. Tak např. na určeném místě je čára křídou nebo tužkou na zdi, v lese třeba ulomená větev, v polích to bývá kolík, který je buď zabodnutý do země či volně položený atd. Teprve když vybírající se podle dohodnutého znamení přesvědčí, že schránka je naplněna, nebo že ohrožení minulo, či vůbec není, odejde ke schránce a vybírá ji.

Jiný způsob varování je prováděn dopisy, zasílanými poštou a obsahujícími zcela nevinný text. Tento způsob je používán nejvíce u obsluhovačů pohraničních schránek. Když řídicí orgán zjistí, že agent vyslaný do ČSR se nevrátí v přesně stanovenou dobu a je asi s veškerou pravděpodobností dopaden, vyšle na území ČSR dalšího agenta s jediným úkolem: vhodit do poštovní schránky uvedené už varovné dopisy s kamuflovaným textem.

44 Viz např. propagandistický film *Expres z Norimberka* z roku 1953 (režie Vladimír Čech).

2) Rezervní schránky

Vybudování těchto druhů schránek je v přímé souvislosti s posláním výše uvedených varovných znamení.

Někdy hned po získání spolupracovníka na území ČSR s ním agent dohodne, že kromě původně vybudované „mrtvé schránky“ se určí ještě schránka další, rezervní, která zatím nebude používána. Teprve na dané znamení se doručování veškeré pošty překládá do této rezervní schránky a původní schránka se tímto okamžikem definitivně ruší.

V jiných případech je rezervní schránka zřizována až na písemný pokyn ze zahraničí, někdy jde o celou soustavu těchto rezervních schránek, naplňovaných, vybíraných či rušených podle předem vypracovaného klíče.

Grafické znázornění použití rezervních schránek je na příští straně.

[...] ⁴⁵

3) Tak zvané „zimní spojení“

I když v zimním období je práce s mrtvými schránkami zpravidla dočasně přerušována (nebezpečí prozrazení stop ve sněhu atd.), pro nejnaléhavější případy je u pohraničních schránek předepsán tento systém:

Agent zahraniční má s vnitrozemským agentem už předem vybudováno např. deset schránek, které jsou vzestupně očíslovány. V případě potřeby na dané znamení jsou používány takto:

- a) Již s vybudováním schránek byl oboustranně dohodnut speciální klíč k používání schránek, např. 5, 3, 10, 8... atd.
- b) Na smluvené znamení naplní tedy zahraniční agent schránku č. 5.
- c) Vnitrozemský agent vybere tuto schránku (č. 5) a odpověď vloží do schránky č. 3.
- d) Zahraniční agent vyzvedne tuto odpověď ze schránky č. 3 a svůj případný další pokyn uloží ve schránce č. 10.
- e) Vnitrozemský agent vybere schránku č. 10 a své další „hlášení“ dá do schránky č. 8

atd., pokud není úplně vyčerpán počet všech vybudovaných schránek k tomuto účelu.

Zimních schránek se však používá minimálně a mají být plněny i vybírány pokud možno za vánice, aby zmizely stopy.

Základní směrnice pak zní:

Každá ze schránek tohoto druhu je používána jen jednou, vybráním zprávy se schránka definitivně ruší.

(Graf tohoto zimního spojení je znázorněn na příští stránce.)

[...] ⁴⁶

45 Je vynecháno schéma Systém rezervních schránek „R“ – 1 strana.

46 Je vynecháno schéma Grafické znázornění „zimního spojení“ – 1 strana.

d) Konečná forma útvaru „mrtvých schránek“ – bezdrátové spojení se zahraničím
Z instrukcí, zasílaných spolupracovníkům do ČSR, i z osnovy výcviku agentů vyplývá, že síť „mrtvých schránek“ v ČSR má být používána rezidenturami o maximálně čtyřech členech, z nichž vedoucí zná všechny tři, ale tito tři se už vzájemně neznají. Podle schopnosti si každý z těchto tří členů má vybudovat podle téhož systému vlastní skupinku. Pro případ, že by byl jeden z podřízených členů skupiny zatčen, je vydán pokyn, aby vedoucí skupiny uprchl do zahraničí, kdežto zbývající dva zůstávají neohroženi a když nebezpečí pomine, jsou vyzváni vyslaným agentem k obnovení spolupráce.

Jedním ze základních požadavků řídicího orgánu v poslední době je zaslání „typu“, který by byl schopen obsluhovat vysílací stanici. Po předání tohoto typu do zahraničí je označený navštíven agentem a získán pro speciální spolupráci: k ilegálnímu radiotelegrafickému spojení se zahraničím. – Souhlasí-li navštívený a projeví-li dostatek schopností i znalostí, je mu po čase předána vysílací stanice, ale zároveň obdrží příkaz, že stanice bude používána teprve na dané znamení.

Takto získaní a vybavení radiotelegrafisté mají podle plánu nepřátelské špionáže vytvořit v ČSR hustou síť vysílaček, která není nikomu známa, a na nikom není závislá. Držitelé vysílaček mají také přísně rozkázáno nevykonávat žádnou jinou protistátní činnost, ani nenavazovat s někým styky.

Dané znamení pak bude spočívat v doručení plánu „mrtvé schránky“, kde si budou pouze vyzvedávat už zpracované špionážní zprávy a vysílat jejich text do zahraničí.

K plnění této schránky pro radiotelegrafistu budou současně vyzváni vedoucí několika rezidentur, aniž by věděli, z jakého důvodu tato změna schránky nastala. V téže schránce si pak budou vyzvedávat odpovědi, které pro ně radiotelegrafista převezme od řídicího orgánu ze zahraničí.

Z našich dosavadních zkušeností vyplývá, že v několika případech už byly sice učiněny určité pokusy o vybudování této nejvyšší formy špionáže, ale nepřítel zde naráží na značné obtíže a hlavně nedostatek schopných lidí. Nejistili jsme však dosud ani jediný příznak, že by některá rezidentura už tímto způsobem začala systematicky pracovat.

Graf této konečné fáze je na příští stránce.

[...] ⁴⁷

V. SPECIÁLNÍ PROVÁDĚCÍ FORMY NEPŘÁTELSKÉ ŠPIONÁŽE

V boji proti tomuto druhu špionáže jsme shromáždili už značnou část poznatků různých druhů, osvědčujících vysokou odbornost a důkladnost nepřítel. Uvádíme zde základní prováděcí formy nepřátelské činnosti, které ovšem v praxi mají téměř nepřehlédnou řadu všelijakých vnějších odstínů a jemností:

47 Je vynecháno schéma Konečná fáze nepřátelské špionáže: radiotelegrafické řízení sítě v ČSR – 1 strana.

a) Technické vnější provedení zásilek ze zahraničí

Při zkoumání vnějšího provedení zásilek ze zahraničí, které agenti vkládají do pohraničních mrtvých schránek, zjišťujeme, že mají v podstatě vždy tytéž vlastnosti:

Jejich formát je co nejmenší, nepřekračuje skoro nikdy rozměry dlaně.

Zásilka je pak vždycky přelepena zvláštní průhlednou páskou, která nejde odlepit nad parou, ani nepouští jinými prostředky. Tato vlastnost kromě izolace proti vlhku zaručuje, že adresát okamžitě pozná případné násilné otevření obálky. Snímek několika takových zásilek je na příští stránce.

b) Vnitřní obsah zásilky

Uvnitř obálky jsou pak téměř vždycky kromě pokynů a sdělení připojeny peníze, a to různý počet čs. tisícikorun nebo pětistícikorun. Jiné čs. bankovky téměř nikdy nebyly nalezeny. Pokyny i bankovky jsou vždy překládány až do nejmenšího únosného rozměru.

c) Používání sympatetických inkoustů nebo jiných druhů neviditelného písma (např. tzv. „Carbon“)

Pokyny jsou v poslední době stále častěji psány tajným inkoustem, mezi řádky nezávadného textu. Spolupracovník na území ČSR dostane k tomu účelu v některé z předchozích zásilek zvláštní vývojky, s návodem, jak je použít. Zároveň pak dostane další pomůcky a poučení, aby mohl i sám psát neviditelné vzkazy.

Jistá novinka této techniky je tzv. „Carbon“. Je to v podstatě druh kopírovacího papíru a také se tak používá, ale prokopírované písmo je nutno vyvolat speciálními chemickými prostředky. Nevýhoda „Carbonu“ spočívá v jeho citlivosti vůči vlhkosti, a že po normálním zvlhnutí papíru je značně ztíženo a někdy i znemožněno vyvolání vzkazu. – Další charakteristická vlastnost tohoto druhu neviditelného písma je skutečnost, že při vyvolání se celý papír trvale zbarví temně modře a že vyvolané písmo asi po dvou hodinách mizí (ukázka zaslaného „Carbonu“, vzorek papíru po vyvolání, jakož i návody k použití jsou připojeny v příloze č. 4).

d) Využívání normální poštovní korespondence při vnitřním i mezinárodním styku
Neviditelné písmo je pochopitelně používáno i při různých varovných, kontrolních či jiných vzkazech, zasílaných pomocí čs. pošty.

Poměrně nejméně – ale přece – je užíváno doručování vzkazů „poste restante“.

K přímému poštovnímu odesílání špionážních zpráv do zahraničí jsou také často zneužívány až dosud málo kontrolované úseky mezinárodního poštovního styku. Tak např. jsou zejména pomocí „Carbonu“ psány zprávy tohoto druhu na filatelistické almanachy, různá předtištěná blahopřání, kondolence, reklamní prospekty atd.

e) Použití veřejných publikačních prostředků

Několikrát jsme zjistili, že řídicí orgán a jeho spolupracovník v ČSR se dorozuměli smluvným heslem, vysílaným vždy v české relaci B[ritisch] B[roadcasting] C[orporation]⁴⁸ z Londýna nebo v „Hlasu Ameriky“⁴⁹ z New Yorku.

Dále vzájemné dorozumívání vyslaného agenta a spolupracovníka je vždy prováděno také pomocí smluvného textu inzerátu v čs. denním tisku, nejraději v „Rudém právu“.

f) Šifry

Šifrování je jedním z prvních znaků spolupráce řídicího orgána ze zahraničí s jeho spolupracovníkem v ČSR. Zpočátku je používáno velmi jednoduchých systémů a od nich je přecházeno ke složitějším způsobům.

Jedním z prvních způsobů šifrování a současně poznávacího znamení je smluvný podpis či jiné heslo, např. „Marta“, „Karel“, „Rubín“ atd. Jindy zas je dohodnuto, že kontrolní značka se skládá ze šesti cifer, z nichž prvé dvě jsou určeny pevně, např. 78... (celá značka pak zní např. 781234 nebo 876543 atd.)

48 BBC (British Broadcasting Corporation), rozhlasová a televizní společnost založená v roce 1922, jež zajišťuje i vysílání do zahraničí.

49 Rozhlasová stanice Hlas Ameriky (Voice of America, VOA) byla založena v roce 1942. Jejím hlavním posláním bylo šíření informací do zemí, v nichž existovala cenzura. Vysílání v češtině bylo zahájeno v březnu 1942 a pokračovalo až do 27. 2. 2004.

Všechny dosud zjištěné druhy šifer jsme už znali i před delším časem jako způsoby prokazatelně a běžně používané britskou I[n]telligence[S]ervice]. – Při tom už během výcviku agentů řídicí orgánové naznačují, že šifrování dopisů je víceméně jenom příprava a cvik pro příští šifrování radiotelegrafických depeší, které po řádném vybudování sítí na území republiky budou téměř jediným pojítkem mezi zahraničním a špiony v ČSR.

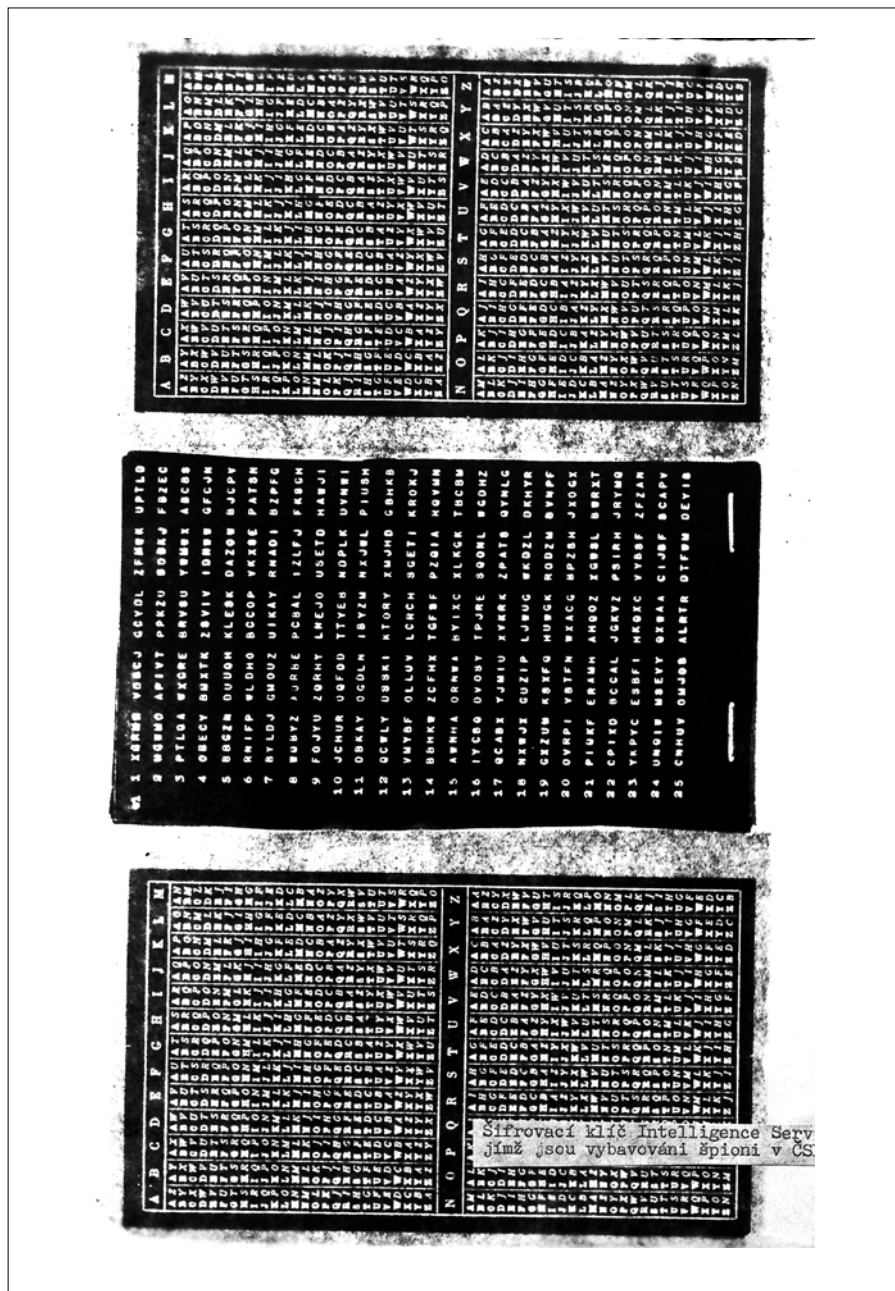
g) Rozmísťování ilegálních vysílacích stanic v ČSR

V druhé polovině roku 1950 jsme zjistili (a zlikvidovali) několik případů, kdy čs. občané na území ČSR byli ze zahraničí vyzbrojováni moderními, snadno přenosnými krátkovlnnými vysílači britské nebo americké výroby. Všechny tyto vysílačky jsou skoro bez výjimek standardní typy, používané dodnes americkou i britskou armádou, většinou paradesantními oddíly. Slyšitelnost těchto přístrojů dosahuje i 1 500 km a jsou zařízení na ultrakrátké vlny, kontrolou těžko zjištěitelné. Některé z těchto druhů vysílaček jsou schopny vysílat i fonicky,⁵⁰ v kterémžto případě ovšem jejich slyšitelnost dosahuje jenom zlomku dosahu slyšitelnosti radiotelegrafické. V příloze číslo 5 je snímek jednoho druhu vysílačky, jichž jsme už zabavili několik kusů. Konkrétně jde o přístroj používaných agentem BREJCHOU vulgo „OLIVOU“.⁵¹ Připojený šifrovací klíč k této vysílačce byl nalezen přesně v témže provedení u několika vyzvědačů (GAZE,⁵² FUERST apod.). Jde o systém, který je bez znalosti klíče prakticky nerozluštitelný, a který jako první v ČSR používal špión Václav KNOTEK.

50 Vysílací zařízení, které umožňuje přenášet i hlas.

51 Jan Brejcha (1925–?), vyučen pekařem, v roce 1943 se mu podařilo uprchnout do zahraničí, až do konce války pobýval ve Velké Británii, kde vstoupil jako voják do řad britského královského letectva. Po roce 1945 se vrátil do vlasti, o čtyři roky později ale emigroval. Počátkem července 1950 přešel hranice ČSR jako spolupracovník britské tajné služby a začal budovat širokou odbojovou síť. Vystupoval pod krycím jménem „Tomáš Oliva“, na které měl vystaveny veškeré falešné dokumenty. Nikdy nebyl československými bezpečnostními složkami zadržen, a to ani při dramatické přestřelce v listopadu 1950, která se mu málem stala osudnou. Blíže k jeho osobě TOMEK, Prokop: *Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech*, s. 245–278.

52 Lawrence Gordon Gaze (1912–?), britský vicekonzul v Bratislavě, pravděpodobně spolupracovník britské IS. Na naléhání čs. ministerstva zahraničních věcí musel ČSR počátkem října 1950 i se svojí ženou Jarmilou opustit. K jeho osobě viz BARTA, Jiří: *Odbojář Vincenc Koutník. Jeho činnost a proces před státním soudem*. Diplomová práce. FF MU, Brno 2008 – viz https://is.muni.cz/th/40476/ff_m/Text_DP_Odbojar_Vincenc_Koutnik.pdf (citováno k 15. 12. 2017).

Jak se nám však podařilo zjistit, obsluha těchto vysílaček naráží na značné obtíže pro nedostatek radiotelegrafistů. Lze říci, že zde řídicí orgány v zahraničí mají citelný „úzký profil“. Je to patrné i z houstnoucích zasílaných výzev o získání osob s těmito znalostmi a dokonce jsou vítáni i zájemci o tento druh práce, pro které agenti slibují „usnadněný“ přechod přes hranice, uspořádání speciálního radiotelegrafického kursu a opět „co nejbezpečnější“ přechod zpět do Československa.

Toto úsilí je jenom potvrzením našich dosavadních poznatků, že nepřátelská špiónážní služba se snaží s co největším urychlením vybudovat na území ČSR hustou síť vysílaček, které zajistí spojení jak ve válečném konfliktu, ale aktuálněji po brzo očekávaném neprodyšném uzavření čs. státních hranic.

V této souvislosti je nutno uvést další doklad, že západní imperialisté připravovali dnešní situaci už krátce po skončení II. světové války.

Během roku 1946–1947 z podnětu 2. oddělení čs. hlavního štábu byly do řady hájoven v čs. západním pohraničí instalovány vysílací stanice, údajně pro „zlepšení telekomunikačního spojení“, neboť tyto hájovny neměly zavedeno telefonní spojení. Vybraní lesní zaměstnanci absolvovali příslušný krátký kurs a poté až do únorových událostí v roce 1948 byly tyto stanice v provozu. Teprve po únoru 1948 nebyla už prodloužena zmocnění k užívání těchto stanic a vysílačky byly postupně stahovány. Za celou dobu provozu těchto stanic neexistuje žádný řádný doklad, že by jejich provoz byl kontrolován. – Iničiátoři této „akce“ byli během času prakticky všichni propuštěni z armády pro svůj vysloveně záporný postoj k lidově demokratickému zřízení, a krátce nato [jich] značná část uprchla z ČSR. Mimo nich však z ČSR uprchli skoro všichni lesní zaměstnanci, kteří tyto vysílačky obsluhovali. Z výsledků dopadených agentů máme pak zjištěno, že snad všichni tito uprchlí důstojníci i lesní zaměstnanci jsou dnes zaměstnáni u nepřátelské špiónážní služby a pracují proti ČSR.

h) Fotografická technika

Při vlastním provádění špiónáže je dále čím dál tím víc používáno fotografování. Dostala se nám do rukou řada dokladů, kdy řídicí orgán zasílal do ČSR pokyny ve formě značně zmenšeného snímku originálu. Zároveň pak svoje spolupracovníky vyzývá k těmto zpracování jejich zpráv pro nepopíratelné výhody, které má tento malý formát při doručování i ukrývání. (Zajímavá je také okolnost, že agenti ze zahraničí posílají do ČSR peníze a žádají o zakoupení miniaturního čs. aparátu zn. „Mikroma“, který se jim zdá zvlášť vhodný k tomuto účelu. Takto zmenšené zprávy jsou doručovány v cigaretách, nábojnicích atd.)

Rafinovanější způsob doručování a zasílání je exponovaného nevyvolaného filmu. Výhoda pro vyzvědače spočívá v tom, že když nepovoláný zásilku otevře, je zničena nejen zpráva, ale i usvědčující doklad. Tyto nevyvolané filmy jsou posílány pak jak přes „mrtvé schránky“, tak i oficiálně poštou, kde jsou vkládány v zalepených obálkách do listovních zásilek, knih, novin atd.

V posledních dnech jsme pak dokumentárně zjistili, že nepřátelská špiónáž používá i značně nákladného a pro příjemce relativně obtížného způsobu mikrotečky.

V příloze č. 6 předkládáme několik dokladů, jak nepřítel používá fotografické techniky.

i) Vybavování agentů falešnými doklady

Dosavadní boj proti nepřátelské špionáži přinesl také závažné zjištění, že agenti, vysílání do ČSR, jsou vybavováni falešnými čs. doklady na originálních tiskopisech či formulářích, i s originálními razítky, buď odcizenými, nebo předanými do zahraničí protistátně činnými občany.

Obvykle má agent u sebe novou občanskou legitimaci, pracovní průkaz a případně povolení ke vstupu do pohraničního pásma. Dále pak, podle povahy, složitosti či důležitosti úkolu, jsou dány i doklady další: členský průkaz KSČ (zde jsme však zjistili, že v zahraničí jsou pro ně tištěny napodobeniny příspěvkových známek v hodnotě 10,- až 30,- Kčs), legitimace pro zlevněnou jízdu, potvrzení o zaměstnání, hlášení o pobytu.

Jak široce je založena tato špionáž, svědčí skutečnost, že ve značné části úkolů agentů je obsažen požadavek řídicího orgánu, aby přinesl razítka i tiskopisy všech možných čs. závodů, podniků, úřadů, ministerstev a podobně.

k) Finanční dotování agentů i celé špionáže vůbec

Přesný původ hospodářského zajištění zahraničních špionážních ústředen nemáme dosud přesně zjištěn. Lze však usuzovat, že je především vydržíují Američané, o kterých už máme nezvratně dokázáno, že jim poskytují jak objekty k výcviku (vily), tak i podstatnou část dalších hmotných prostředků, např. vozidla, pohonné látky, konzervy, cigarety atd.

Při zásobování agentů cigaretami máme vyšetřeno, že v zahraničí dostávají cigarety americké, ale na cesty do ČSR jsou opatřováni „Partyzánkami“.

Velmi zajímavé je však zjištění o peněžních odměnách i prostředcích poskytovaných agentům jdoucím do ČSR, i o placení dalších spolupracovníků v ČSR.

Jak již bylo řečeno, dostávají tato individua různě vysoké částky v Kčs, které jsou vždy vyplaceny v nových čs. tisícikorunových (řidčeji pětitisícikorunových) bankovkách. Vždycky jsou jen ty dva uvedené druhy bankovek, které byly za II. světové války tištěny v Londýně. Podle znaleckých posudků pak jde ve všech dosud zjištěných případech o bankovky právě.

Původ těchto bankovek rovněž nemáme dosud objasněn, ale určitě nemůže jít o bankovky, které by byly teprve dodatečně vyvezeny z ČSR. Pokoušeli jsme se zjistit, zda některé série (nebo části těchto sérií) zmíněných bankovek zůstaly po osvobození v Anglii, či zda by mohly být znovu vytištěny jako duplikáty (není také zcela jasno, zda štočky těchto bankovek nebyly zhotoveny v duplikátech). Tento směr pátrání je dosud otevřený, dodnes prakticky skončil bez výsledků, neboť ty nezasvěcenější osoby (zejména dr. FEIERABEND)⁵³ jsou mimo ČSR. – Zatím negativně skončilo také sle-

53 Ladislav Karel Feierabend (1891–1969), absolvent Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, v letech 1938–1939 ministr zemědělství, zapojil se do druhého odboje. V roce 1940 emigroval do Velké Británie, o rok později se stal ministrem financí čs. exilové vlády. Po skončení války se vrátil do vlasti, s únorovými událostmi roku 1948 ale nesouhlasil a znovu odešel do zahraničí. Blíže k jeho osobě KUBAČÁK, Antonín: *Ministerstvo zemědělství v letech 1918–1948. Osudy úřadu a jeho ministrů*. MZ ČR, Praha 2005, s. 89–92. Srov. FEIERABEND, Ladislav Karel: *Politické vzpomínky I., II., III.* Atlantis, Praha 1994.

dování čísel těch čs. bankovek, kterými je eventuálně propláceno zboží do zahraničí, nebo které se jinak oficiálně mohou dostat mimo území ČSR. Všechny tyto okolnosti dávají podnět k myšlence, že jde o velmi temnou machinaci s čs. bankovkami, která byla provedena zřejmě po dohodě s nepřátelskými mocnostmi (a patrně už během II. světové války) a do níž byli s veškerou pravděpodobností zasvěceni jenom nejvyšší představitelé tzv. „londýnské vlády“. – (V této souvislosti je nutno uvést i poznatek, že francouzskému velvyslanectví v Praze byla v roce 1949 doručena větší zásilka – několik pytlů – čs. padesátikorun /v obnose několika milionů/ kteréžto bankovky potom zmíněný úřad nenápadně proměňoval a dokonce jimi byli vypláceni i zaměstnanci francouzské ambasády a konsulátů v ČSR. Také tento případ není ještě prošetřen, neboť neinformovanější osoby jsou přímo bývalý i nyníjší francouzský velvyslanec.)

Jak už bylo v předchozích kapitolách uvedeno, manipulace s těmito čs. bankovkami je neobyčejně velkorysá. (I tato „velkorysost“ v odměňování spolupracovníků podporuje náš názor o poměrně lehkém nabytí značné zásoby těchto peněz).

„Normální“ (i získaný) spolupracovník v ČSR dostává skoro v každé zásilce nejméně 1000,- až 2000,- Kčs, obsluhovatelé „pohraničních mrtvých schránek“ pobírají 3000,- až 5000,- Kčs měsíčně. Nesrovnatelně více jsou těmito bankovkami zásobováni agenti, přecházející čs. hranice. Obnos se řídí podle povahy úkolu i předpokládané délky pobytu agenta v ČSR. Tak například dopadený RANDÁK⁵⁴ měl u sebe 35 000,- Kčs, v případě špiona PALKOVIČE⁵⁵ z Prešova to bylo přes 100 000,- Kčs (při čemž dalších 100 000,- bylo proplaceno jeho pomahačům atd.) Dále máme konkrétně zjištěno, že např. DRBOHLAV už sám „vydal“ tímto způsobem asi čtvrt milionu Kčs, agenti „B-29“ a „Bill“⁵⁶ vyplatili do ČSR dohromady asi 100 000,- Kčs atd.

Pozorovali jsme už také řadu případů, že nepřátelská špiónážní ústředna zasílá delší čas peníze i těm osobám v ČSR, které s ní dosud nijak aktivně nespolupracovaly (ať už ze strachu, váhavosti či z jiných důvodů). Podle našeho soudu je to důkaz jednak dlouhodobého plánování této špiónáže, jednak jeden z mnoha způsobů zajišťování či vázání a nakonec eventuálního přinucení [ke spolupráci] těchto příštích pomahačů špiónáže.

54 Josef Randák (1919–1993), vyučen autmontérem, účastník druhého odboje. V červnu 1949 se mu podařilo prchnout do zahraničí, kde začal spolupracovat s americkou i britskou tajnou službou a opakovaně byl do ČSR vyslán se zpravodajskými úkoly. V dubnu 1950 byl zatčen, v září 1951 jej soud uznal vinným ze spáchání trestného činu velezrady a vyzvědačství a odsoudil ho k trestu odnětí svobody v délce dvacet let. Propuštěn z výkonu trestu byl v roce 1960. Blíže k jeho osobě SVOBODA, Libor: *Kurýr, nebo převaděč. Příběh Josefa Randáka, jednoho ze zapomenutých účastníků protikomunistického odboje*, s. 95–106.

55 Viktor Palkovič (1908–1951) se vyučil kominíkem a v letech 1940–1945 sloužil jako městský policista v Banské Bystrici. Po válce se usadil v Rakousku. Počátkem roku 1948 se stal spolupracovníkem CIC a absolvoval zpravodajský výcvik v Mnichově. Od poloviny roku 1949 docházel na území Slovenska, kde postupně vybudoval síť spolupracovníků. Počátkem prosince 1950 byl ale StB zatčen, v březnu 1951 odsouzen k trestu smrti a o dva měsíce později v Bratislavě popraven. Srov. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravisti*, s. 241–246.

56 První viz dále, identita druhého nebyla dosud spolehlivě objasněna.

VI. ZJIŠTĚNÉ STĚŽEJNÍ ZÁJMY NEPŘÁTELSKÉ ŠPIONÁŽE V ČSR

Podle posledních poznatků je ze zahraničí žádáno zodpovědění hlavně těchto otázek z oboru špionáže:

a) Vojenské:

Pohyby vojsk, stav střežení západních hranic ČSR, dislokace ozbrojených útvarů, jména jejich velitelů, radar atd.

b) Hospodářské:

Všechny poznatky o budování těžkého průmyslu, energetických a zbrojních závodů, Stalinovy závody⁵⁷, uran.

c) Politické:

Zejména jakékoli podrobnosti z ÚV KSČ.

d) Komunikační:

Zařízení telefonních a telegrafních ústředí (zvláštní úkol byl vydán k získání plánů telefonní ústředny „Vltava“) položení kabelů, všechny poznatky o vysílacích stanicích a podobně.

Dále stavby dopravních spojů, rozšiřování železničních tratí, vykládacích prostorů atd.

(Některé charakteristické ukázky špiónážních dotazníků jsou připojeny na konci tohoto svazku v příloze číslo 7⁵⁸.)

VII. BOJ ČS. STÁTNÍ BEZPEČNOSTI PROTI POSLEDNÍM FORMÁM NEPŘÁTELSKÉ ŠPIONÁŽE

Jak lze z předchozího textu soudit, boj proti těmto promyšleným formám nepřátelské špionáže je pro množství úkolů neobyčejně těžký, a to jak preventivně, tak i represivně.

Její až dosud neobvykle široký rozsah i různost způsobů (s dalšími speciálními odstíny) vyžaduje především pečlivé a dokonalé vyškolení čs. bezpečnostních orgánů se všemi těmito druhy činnosti nepřítel.

Při tom je pak třeba i jinak velmi zkušeným bezpečnostním pracovníkům neustále zdůrazňovat citlivost nepřítel, jehož metoda zabezpečení a propracovaná konspirace dovoluje téměř okamžitě reagovat na sebemenší neopatrnost bezpečnostního orgána, většinou ještě tehdy, kdy on sám ani neví, že narazil na nepřátelskou síť.

I vlastní provádění akcí vyžaduje krajní trpělivost, vynalézavost i obětavost.

57 Míněna chemička v Záluží u Mostu, dnes Chemopetrol Litvínov.

58 Jde o Ukázky špiónážních dotazníků zasílaných ze zahraničí „spolupracovníkům“ do ČSR – viz dále.

Tak např. počátkem prosince 1950 jsme zjistili, že má být „vybrána“ mrtvá schránka poblíže Prahy, z jejíž obsluhy nám nebyl dosud znám ani jeden člen. Po rekognoskaci terénu bylo možno přistoupit k jedinému – střežení této schránky: Několik bezpečnostních orgánů zalehlo porůznu na cestách okolo schránky, načež byli přikryti maskovací celtou, poházenou hlinou. Dorozumívacím prostředkem mezi jednotlivými stanovišti byl provázek položený na zemi. V této poloze musili orgánové vydržet celou noc. Akce tehdy skončila úspěšně. Podařilo se nepozorovaně sledovat muže, který schránku vybral a později se zjistila i jeho totožnost. Uvedený zločinec je dnes střežen při všech svých pohybech a stycích, aniž o tom má tušení.

Jak těžko sledovatelné i postižitelné metody jsou používány, dokazuje i výpověď agenta MITLENERA,⁵⁹ dopadeného počátkem ledna 1951: Byl instruován, aby v označený den vstoupil do určité telefonní budky v Praze a tam udělal kroužek na jisté stránce u označeného jména. Za týden u tohoto kroužku našel připsáno datum a hodinu schůzky, jejíž průběh byl už předem nařízen takto: MITLENER v uvedený den a hodinu zajde do domu čp. 4 v Klimentské ulici, kde se u výtahu sejde s mužem (jehož popis je udán), ten ho pozve, že se svezou výtahem nahoru a během jízdy si předají vzájemně písemné zprávy. Poté neznámý nahoře vystoupí, MITLENER sjede opět do přízemí a dům opustí.

Kromě toho je třeba mít ustavičně na paměti, že nepřítel pomocí konspirativních pravidel do jisté míry dobře hospodaří svými „kádry“. Nedomyšlený nebo předčasný zásah bezpečnostního orgánu může sice zlikvidovat jeden článek řetězu špiónážní sítě, ale tím je dopadena početně velmi omezená, nanejvýše čtyřčlenná skupinka špiónů, kteří už neznají další jména. Zároveň je ale varována celá síť. Rovněž neopatrnost při střežení jedné schránky znamená ztracenou stopu, neboť nepřítel tuto schránku okamžitě zruší a nahrazuje ji jinou, rezervní.

Také při odhalení ilegální vysílací stanice a při pokusu o její použití k dotyku s nepřítelem je nutno co nejpodrobněji zjistit všechny předpisy, které byly pro její užívání vydány, např. smluvený počet písmen v jedné zprávě, různá obligátní nebo varovná znamení v textu atd. Máme dokonce zjištěno, že nepřátelská ústředna má na desce nahrán individuální rytmus úderů na klíč každého svého radiotelegrafisty, což umožňuje okamžitou kontrolu, zda vysílačky nepoužívá nepovolaná osoba. – Z těchto důvodů je proto nejvýhodnější, aby tento druh spojení prováděli sami dopadení agenti, ovšem do nejmenších podrobností zpracování a zavázání. (Až dosud se nám podařilo se zdarem navázat radiotelegrafické spojení s nepřítelem ve dvou případech a to v akci uprchlého agenta BREJCHY vulgo „OLIVY“ v Brně – provádí dopadený a zavázaný radiotelegrafista HAJDA,⁶⁰ a po dopadení špiona PALKOVIČE v Prešově – vysílá sám zatčený PALKOVIČ. Obě akce dosud trvají.)

59 Jaroslav Mitrner (1922–?), dělník, později pracoval jako myč nádobí v mezinárodním rychlíku. Pro volný pohyb přes hranice byl osloven s nabídkou, aby se stal spojkou odbojové organizace. Nabídku přijal a až do svého zatčení v lednu 1951 spolupracoval na různých úkolech špiónážního charakteru. V srpnu 1951 jej Státní soud uznal vinným ze spáchání trestných činů velezrady a vyzvědačství a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v délce patnáct let a vedlejším trestům. Srov. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2509 MV.

60 Jaroslav Hajda (1923–1993), dělník, během výkonu základní vojenské služby byl cvičen jako radiote-

Ve všech případech pak je samozřejmě třeba kalkulovat se skutečností, že většina zločinců tohoto druhu je nejen vycvičena, ale i odhodlána použít zbraně při konečném zákroku bezpečnostních orgánů. Toto nebezpečí několikanásobně vzrůstá při kontrole „pohraničních schránek“, které jsou často na druhé straně hranic, těžce zajištěny, a to i za pomoci příslušníků americké okupační armády. Také v tomto ohledu jsou bezpečnostní orgány neustále vybízeni k ostražitosti a tvrdosti. Má-li však nepřítel v podobné akci při použití zbraně ztráty na životech, znamená to opět často definitivní ztrátu stopy.

Hlavní účel čs. bezpečnostních protiopatření spočívá ve vytvoření situace, abychom pokud možno úplně kontrolovali všechny nepřátelské špionážní sítě a zničili je náraz, v příhodném okamžiku. Jde tu o taktiku uspání bdělosti nepřítele, který by jinak nahrazoval každou zničenou linku linkou novou.

V boji proti zmíněným a těžce postižitelným způsobům nepřátelské špionáže a po dosavadních zkušenostech se proto řídíme těmito směrnicemi:

a) Preventivní opatření

spočívající především v podrobné ústřední evidenci všech dosud známých sítí a v přesném soustředění všech náznaků popsané už nepřátelské činnosti. V této evidenci jsou zároveň pro další ovládnutí shromažďovány veškeré podrobnosti techniky této práce.

1) Předpokládání spolupracovníků v ČSR

Na základě dosavadních poznatků docházíme k závěru, že spolupracovníky nepřátelské špionáže musíme předpokládat a hledat především mezi těmito druhy čs. občanů:

- bývalí spolupracovníci 2. odd. čs. hlavního štábu v Londýně,
- bývalí příslušníci čs. západní armády se speciálními parakursy,
- bývalí (vyakčnění) důstojníci DOZ⁶¹,
- bývalí (vyakčnění) důstojníci vůbec,
- bývalí orgánové ZÚS⁶² z předmnichovské republiky,
- bývalí (vyakčnění) příslušníci SNB, FS a SVS,
- bývalé (vyakčnění) osoby a specialisté na významných místech,
- nespolehliví reemigranti, usídlení v čs. západním pohraničí a příbuzní i důvěrní známí poúnorových uprchlíků z ČSR (zde pak zvláště ostře je nepřítel zaměřen na osoby, stojící v popředí politického, veřejného i hospodářského života).

legrafista. Od července 1950 byl spolupracovníkem Jana Břejchy, kterému dělal radistu a obsluhoval jednu z vysílaček. V říjnu téhož roku došlo k jeho zatčení, odsouzen ale záměrně nebyl. StB jej využila ve zpravodajské hře, která trvala až do prosince 1951. Za spolupráci mu byla jeho „protistátní činnost“ prominuta. Blíže k jeho osobě TOMEK, Prokop: *Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech*, s. 245–278.

61 Důstojník obranného zpravodajství.

62 Zpravodajská ústředna.

2) Kontrola pošty

V předběžné kontrole pošty ze zahraničí jsou proto zvláštním předmětem pozornosti výše uvedené osoby, dále pak je nutno podrobně zkoumat i tzv. „nezávadné“ zásilky, jako jsou různé tiskopisy, časopisy, reklamní prospekty, almanachy, oznámení atd.

Značná svízel spočívá ve faktu, že špionážní zprávy, posílané tímto způsobem a psané pomocí „Carbonu“, nelze zjistit prosvícením křemíkovou lampou (která až dosud pomohla odhalit podstatnou část používaných sympatetických inkoustů) a je nutno užívat složitějších chemických zkoušek.

U podezřelých osob je žádoucí a nutné provádět tento druh kontroly korespondence i u pošty vnitřní.

Při zjištění tajného písma je třeba vždy zahájit šetření, zda nejde o adresu krycí, nebo opačně, je nutno v korespondenci okruhu známých či příbuzných podezřelého pátrat, komu z nich docházejí na krycí adresu (prakticky jde o druh „živé schránky“) dopisy, psané tajným písmem.

3) Střežení schránek

Především je třeba dodržovat zásadu, že výchozí bod může být jedině ve schránce „pohraniční“, kde je vždy soustředěn daleko úplnější materiál a odkud lze zaměřit pátrání do vnitrozemí. Opačný způsob má minimální vyhlídky na úspěch a lze ho použít jen výjimečně a speciálním způsobem, zaměřeným opět hlavně na odkrytí pohraniční schránky.

Základní pravidlo zní:

Při každém náznaku použití a zvláště při náhodném odkrytí „mrtvé schránky“ zvýšit opatrnost a co možná nejdéle se vyvarovat likvidačních zásahů a zejména zatýkání.

b) Pronikání do nepřátelské soustavy

Při pozitivních výsledcích dosavadního šetření může být přistoupeno k pokusu o proniknutí do nepřátelské soustavy. Tato akce má dva základní způsoby, jež mohou být použity jednotlivě nebo i kombinovaně, podle vyvstalých či připravených okolností:

1) Kontrola schránky

Obsah vnitrozemské schránky (nebo revidovaného dopisu z normální pošty) se ofotografuje a vloží zpět (resp. doručí). V tomto stadiu sledování je už možno před uvedením zásilky do původního stavu provést vhodnou úpravu obsahu, u zprávy odesílané do zahraničí je to bezpodmínečně nutné v zájmu obrany republiky. K usnadnění dalších operací lze dále vsunovat do schránek různé pokyny, které pomohou k identifikaci příslušníků sítě či případně umožní odkrytí dalších schránek. Tento způsob je zejména vhodný při transportu zpráv do vnitrozemí.

2) Vsunutí spolupracovníka

Při transportu zpráv z vnitrozemí do zahraničí je možno vsunout do obsahu „typ“ osoby, která je náš spolupracovník. Tato operace, která patří mezi vrcholná opatření,

musí být však velmi dobře a všestranně připravena i dále vedena. V kladném případě však může znamenat úplnou kontrolu nad celým špionážním úsekem.

Obdobně je možno „otypovat“ našeho spolupracovníka, vhodného k obsluze „pohraniční“ schránky.

c) Represivní opatření

1) Likvidace

K likvidaci sítě přistupujeme jen v krajních případech a to tehdy, když nelze operativně dále proniknout, dále když není nebo selže kontrola zpráv, nebo když je špion v důležitém objektu a není možno zaručit dokonalé sledování jeho činnosti. V tomto případě se provádí plánovitě připravený a pokud možno hromadný úder se současným zatčením všech souvisejících osob.

Při zatýkání se okamžitě zamezí případné sebevraždě delikventa (jed) a současně je provedena co nejdůkladnější domovní prohlídka se zřetelem na tajně psanou korespondenci, šifry a ilegální vysílací stanice.

2) Výslech

Vzhledem k výcviku a instrukcím ze zahraničí je třeba výslech vést takovým způsobem, který instrukcím neodpovídá nebo je maří. Vyslýchaná osoba musí být předem prošetřena natolik, aby bylo patrné, zda se pokouší předstírat přihlouplost, vyčerpavost atd. Je nutno také počítat s vyprávěním připravených smyšlenek o činnosti.

Výslech je zaměřen hlavně na spojení, kým byl získán, spolupracovníky a ukryté věci.

3) Zadržení agenta, přecházejícího státní hranice

K zadržení agentů, přicházejících ze zahraničí, dochází většinou při přechodu hranic. V poslední době se pak množí případy, že tito zločinci byli zadrženi při výtržnosti, kterou způsobili v opilství.

K jejich dopadení může také dojít indiskrecí jejich milenek, nebo po upozornění našich spolupracovníků, zejména mezi železničními zaměstnanci stanic Č[esko]S[lovenských]D[rah] v pohraničí.

V tomto případě ve zvýšené míře platí především bdělost a zmaření jakéhokoli pokusu použití zbraně a také pokusu sebevraždy. V každém případě pak je třeba důkladně prohledat okolí místa zadržení, zda se agent nepokusil odhodit nějaký kompromitující materiál. Pozor na nevyvolané filmy!

Při eventuálním stíhání či postřelení agenta je bezpodmínečně třeba prohledat celou cestu útěku a rovněž pátrat po odhozeném materiálu.

Při výslechu (kromě směrnic, uvedených v předcházejícím bodě) musí vyslýchající brát v úvahu hrůzostrašné historky, které nepřátelští řídicí orgány rozšiřují o výsledcích metodách čs. státní bezpečnosti a dokázat také nicotnost např. BARTOŠOVA tvrzení, že čs. poúnorová emigrace má u čs. státní bezpečnosti „svoje lidi“, kteří oznámí ven každou „zradu“.

Dále nechť vyšetřující předpokládá, že agent byl vycvičen, aby vypovídal jen částečně a podstatné věci nebo další souvislosti zamlčel.

Před rozhodnutím o případném částečném či úplném vázání ke spolupráci musí být několikrát přezkoumána hodnověrnost agentových údajů (agent např. se sám nabídne, že napíše dopis svým spolupracovníkům, přičemž vypoví, že podpis tohoto dopisu musí být uzavřen dvěma pomlčkami, což znamená: „Vše je v pořádku.“ Pozdějším vyšetřováním však vyjde najevo, že tyto pomlčky naopak znamenají: „Pozor! Jsem zatčen, smažte stopy!“).

Vlastní výslech se týká především agentových úkolů v ČSR, smluveného data jeho návratu do Německa [nebo Rakouska], bližšího určení schůzek se spolupracovníky v ČSR a snahy (pomocí fotografií) identifikovat agentova řídicího orgána v zahraničí.

Vždycky jest pak osobu agenta ze zahraničí považovat za člověka krajně nespolehlivého a nesolidního, který sice selhává, ale oboustranně, jak vůči „přísaze“ v zahraničí, tak ve svém „pokání“ po zatčení v ČSR.

Základní rozkaz při jakékoli formě likvidace či zatčení zní:

Okamžitě hlásit M[inisterstvu]N[árodní]B[ezpečnosti] – velitelství Státní bezpečnosti,
odkud pak jsou vydány další příkazy a směrnice.

VIII. ZÁVĚR

O shrnutých dosavadních poznatcích tohoto druhu nepřátelské špionáže byli informováni jednotliví krajší velitelé státní bezpečnosti a současně s nimi byli instruováni i jednotliví velitelé příslušných oddělení těchto velitelství, kteří se mohou v nejbližší době střetnout s tímto druhem nepřátelské činnosti.

Zároveň jsou zpracovány písemné směrnice především pro všechny střední velitele státní bezpečnosti a zařizování předběžných i odvetných opatření vůči těmto špionážním metodám. V poslední etapě pak budou příslušně instruováni všichni orgánové Státní bezpečnosti a dosavadní zkušenosti budou předány k dalšímu použití také školnímu oddělení.

Všechny dosavadní poznatky byly získány vlastní prací (mnohdy i nedostatečnými prostředky) a za poměrně krátkou dobu trvání Sboru, jehož příslušníci jsou dosud značně nezkušení. Právě tyto skutečnosti však opravňují k přesvědčení, že československá Státní bezpečnost skončí tento boj úspěšně a vítězně.

Identifikování
řídící orgánové
nepřátelské špionáže

František MORAVEC

bývalý generál čs. armády, bývalý náčelník 2. oddělení čs. hlavního štábu před okupací i za okupace v Londýně.

V březnu 1948 uprchl ilegálně z ČSR, t. č. sídlí ve Frankfurtě a řídí špionáž proti ČSR. Zároveň zastává funkci „nejvyššího představitele“ tzv. „Rady Svobodného Československa“ v Trizonii.

Narozen je 23. 7. 1895 v Čáslavi, jeho otec bydlí dodnes v Čáslavi, rovněž tak bratr, který je tamtéž lékárníkem.

Antonín BARTOŠ

bývalý poslanec nár. soc. strany, bývalý škpt. čs. armády v záloze, bývalý příslušník čs. západní armády.

Za okupace (v roce 1944) byl jako parašutista vysazen britským letadlem na čs. území a vedl tzv. paraskupinu „Clay Eva“,⁶³ která podle pozdějšího zjištění prokazatelně spolupracovala s gestapem.

Zuřivý nepřítel KSČ.

Narozen 12. 9. 1910 v Lanžhotě, po únoru 1948 ilegálně uprchl z ČSR. Z počátku pracoval pravděpodobně s francouzskou špionážní službou, t. č. sídlí i s rodinou ve vile v Brucksale (sic), kde též vede výcvik agentů.

Vystupuje pod krycím jménem „BRAUN“ nebo „BRAUNER“.

František BOGATAJ

bývalý mjr. gšt., v září 1948 přeložen do zálohy pro svůj vysloveně záporný postoj k lidově-demokratickému zřízení.

Bývalý příslušník čs. západní armády, absolvent několika kurzů špionážních a záškodnických. V roce 1943 vysazen letadlem na čs. území u Uherského Ostrohu. Po seskoku se napojil na učitele STRAKU ze Bzence, který byl konfidentem brněnského gestapa.

Narozen 21. 3. 1913 v Uherském Ostrohu, krátce po svém pensionování uprchl z ČSR. T. č. řídí výcvik agentů v Rottenburgu.

Používá krycí jména „HOLDER“, „ROBERT“ nebo „FRANTA“.

Jozef ČAMBALÍK

narozen 11. 7. 1911 ve Velkém Rábu, bývalý pplk. čs. armády, voják z povolání. Až do roku 1939 sloužil v čs. armádě, pak byl jako Slovák převzat do armády tzv. „Slovenského štátu“.

63 Podrobněji srov. KUNC, Radomír: *Antonín Bartoš. Clay-Eva volá Londýn. Hlášení z let 1939–1945*. Melantrich, Praha 1992.

Se slovenskou rychlou divizí byl nasazen v SSSR, kde podporoval sovětské partyzány. Po návratu se účastnil slovenského národního povstání.

Po osvobození se projevoval zejména v opilosti jako ostrý protičeský šovinista, politiky byl stoupenec demokratické strany. Pro svůj záporný postoj k lidově demokratickému zřízení a pro notorickou opilost byl z armády propuštěn, na jaře 1949 uprchl ilegálně do Německa.

T. č. je v Bensheimu jako řídicí špionážní orgán, spolupracuje hlavně s bývalým plk. KAŠPAREM.

Karel ČERNÝ

narozen 27. 12. 1914 v Českých Budějovicích, bývalý mjr. čs. armády a příslušník čs. západní armády. V roce 1943 byl přidělen do vojenské mise, která pod vedením generála PÍKY⁶⁴ odjela do SSSR.

Projevoval vždy nezakryté svoje zaujetí pro „západní“ ideologii, sympatizoval s reakčními živly a byl silně zaměřen proti lidově demokratickému zřízení. Z toho důvodu byl propuštěn z armády a koncem května 1949 uprchl do západní zóny.

Karel Černý spolupracuje s bývalým generálem MORAVCEM.

Rudolf DRBOHLAV

narozen 27. 6. 1914 v Löbau – Sasko, bývalý mjr. gšt. čs. armády a příslušník čs. západní armády.

Za okupace uprchl do Velké Británie, kde se oženil s Angličankou.

Absolvent britského špionážního školení.

Po osvobození byl přidělen na čs. generální štáb a odtud byl určen jako žák vysoké školy válečné. Z této školy byl pro svoje reakční založení po únoru 1948 vyloučen a přidělen do výcvikového střediska v Milovicích, odkud v červnu 1948 zběhl a t. č. pracuje jako vedoucí špionážní skupiny v Regensburgu.

Spolupracuje úzce s BOGATAJEM. Sám používá tato krycí jména: „STRING“, „RALH“, „MILON“, „IRON“, „RUDLA“.

Otakar HITTL

narozen 1. 2. 1905 v Chomutově, bývalý mjr. čs. armády, voják z povolání. Za okupace zůstal na území tzv. „protektorátu“, odboje proti okupantům se neúčastnil.

Pro svůj nenávistný postoj k lidově demokratickému zřízení byl po únoru 1948 vyloučen z armády. Na podzim 1949 uprchl i s rodinou z ČSR jednak z nenávisti k režimu, jednak z obav před soudním stíháním pro zpronevěru.

T. č. je v táboře Valka u Norimberka, kde spolupracuje s bývalým plk. KAŠPAREM.

64 Div. gen. Heliodor Píka (1897–1949), legionář, absolvent Vysoké válečné školy ve Francii (1928), vojenský atašé na Balkáně (1932–1937), po okupaci českých zemí odešel do zahraničí, kde opět působil v diplomatických službách. V roce 1941 byl jmenován náčelníkem čsl. vojenské mise v Moskvě. Při budování vojenských jednotek v SSSR důsledně prosazoval politiku londýnské vlády, což vedlo k častým neshodám se Sověty i čsl. komunisty. Po válce se vrátil zpět do ČSR, v roce 1946 byl ustanoven zástupcem náčelníka Hlavního štábu Ministerstva národní obrany (HŠ MNO). Již v té době jej však sledovali příslušníci Obranného zpravodajství (OBZ). V květnu 1948 byl zatčen a obviněn z vojenské velezrady

Jaroslav KAŠPAR

narozen 23. 12. 1903 ve Staré Pace, bývalý plk. letectva.

Za okupace uprchl do Velké Británie a vstoupil do čs. západní armády. V roce 1940–1941 člen čs. vojenské mise v Istanbulu, v roce 1941 odeslán s čs. vojenskou misí bývalého generála PÍKY do SSSR, odkud byl v roce 1944 vyhoštěn. Po návratu do Londýna byl ustanoven čs. vojenským attaché u holandské vlády, kde setrval až do roku 1946. V zahraničí i v ČSR patřil mezi důvěrné přátele národně socialistických předáků KRAJINY,⁶⁵ RIPKY,⁶⁶ ČÍŽKA⁶⁷ a BARTOŠE.

Projevoval vždy odmítavý postoj k lidově demokratickému zřízení a SSSR, pročež byl z armády po únoru 1948 propuštěn.

V červnu 1948 uprchl i s manželkou do americké zóny. T. č. je v Norimberku a pracuje proti ČSR jako jeden z vedoucích činitelů MORAVCOVY špiónážní centrály.

Štefan KURCÍNÍ

narozen 11. 7. 1920 v Habovce, Slovák, bývalý npor. čs. armády. Bývalý příslušník čs. východní armády, po únoru 1948 uprchl do zahraničí.

Jeden čas chodil sám s úkoly do ČSR, při jedné z těchto návštěv byl postřelen, ale podařilo se mu uprchnout z vojenské nemocnice, když přemluvil k dezerci i svého strážného, vojína JIŘÍČKA.

T. č. je v táboře Valka u Norimberka, používá krycí jméno „JAMES“. Podle posledních poznatků spolupracuje s bývalým mjr. LOQUENSEM.

Gustav LOQUENS

narozen 13. 4. 1907 v Brně, bývalý mjr. čs. armády. Za okupace uprchl do Velké Británie, kde se oženil s Angličankou.

Po vstupu do čs. západní armády byl po několika speciálních výcvicích přidělen k 2. odd. hlavního štábu, pracoval jako důstojník se zvláštními úkoly a jako šifrant.

-
- a zneužití služební moci. V lednu 1949 byl Státním soudem odsouzen k trestu smrti a v červnu téhož roku popraven. Soudně rehabilitován byl v roce 1968, v roce 1990 *in memoriam* povýšen do hodnosti armádního generála. Srov. PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osobnosti, popravené v Československu z politických nebo kriminálních důvodů v období 1949–1985*. Svět křidel, Cheb 2011, s. 219–230 a BÍLEK, Jiří: Heliodor Píka. In: LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 228.
- 65 Vladimír Krajina (1905–1993), botanik, účastník domácího nekomunistického odboje za druhé světové války, po válce generální tajemník ČSNS a poslanec. Po roce 1948 musel jako odpůrce komunistického režimu odejít do zahraničí, v exilu se angažoval v protikomunistickém odboji. Stal se místopředsedou RSČ a předsedou exilové ČSNS. Srov. DRÁBEK, Jan: *Dva životy Vladimíra Krajiny*. Toužimský & Moravec, Praha 2016 a KRAJINA, Vladimír: *Vysoká hra. Vzpomínky*. Nakladatelství Eva – Milan Nevole, Praha 2004.
- 66 Hubert Ripka (1895–1958), historik, novinář, od roku 1935 členem ČSNS, během války tajemník ministerstva zahraničních věcí v londýnské exilové vládě. Po válce se vrátil do vlasti a byl zvolen poslancem za ČSNS, zároveň se stal ministrem zahraničního obchodu. V únoru 1948 na svou funkci rezignoval a odešel do exilu. Zapojoval se do činnosti krajanských organizací, stal se zástupcem RSČ v Paříži. Srov. RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka*. Atlantis, Praha 1995.
- 67 Alois Čížek (1905–1990), poválečný poslanec ČSNS, po únoru 1948 uprchl do zahraničí, kde se zapojil do aktivit exilových národních socialistů. Blíže k němu viz TOMEŠ, Josef, a kol.: *Český biografický slovník XX. století. I. díl: A–J*. Petr Meissner, Praha 1999, s. 216.

Po osvobození byl v roce 1947 dvakrát vyslán do Anglie jako žák leteckého a parašuti[sti]ckého kursu. LOQUENS byl národně socialistický příslušník, nezakrytě projevoval své reakční založení a nenávisť k SSSR. Dnem 1. 6. 1948 byl přeložen do zálohy, od 10. 6. 1948 nezvěstný (jeho manželka odjela do Anglie dne 27. 5. 1948).

Podle posledních poznatků je v Londýně, kde je pověřen speciálními špiónážními úkoly. Ve skupině generála MORAVCE má přízvisko „pplk. KOLPAK“ (!)⁶⁸.

Alois ŠEDA

narozen 15. 1. 1908 v Kobylnici u Brna, bývalý pplk. gšt. čs. armády a bývalý příslušník čs. západní armády.

Po osvobození byl důvěrným přítelem národně socialistického poslance BARTOŠE, jemuž vypracovával štvavé řeči pro branný výbor PNS⁶⁹ i ÚNS.⁷⁰ Dále působil na Vysoké škole válečné. V dubnu 1948 byl pro svůj postoj dán na dovolenou s čekáním, načež uprchl do americké zóny. Zpočátku spolupracoval s CIC ve Frankfurtu a zabýval se hlavně převáděním bývalých čs. reakčních předáků přes hranice. T. č. řídí špiónáž z Pasova (bydlí v hotelu „Passauwolf“) ve spolupráci se svým bratrem Ferdinandem a bývalým generálem MORAVCEM.

Jinak oba ŠEDOVÉ jsou hlavně známi svým vřelým poměrem k Banderovcům⁷¹ a Andersovcům.⁷²

Ferdinand ŠEDA

narozen 24. 9. 1899, bývalý plk. čs. armády v. v., posledně bytem v Brně.

Tak jako jeho bratr Alois, uprchl rovněž počátkem okupace do Anglie a vstoupil do západní armády. Po návratu do ČSR i se svou rodinou velmi brzo projevil reakční názory, pro něž byl po únoru 1948 přeložen do výsluhy. Současně byl z téhož důvodu po prověrce vysokých škol vyloučen z dalšího studia jeho syn.

V lednu 1949 uprchl ŠEDA se svou celou rodinou za svým bratrem (a za jeho aktivní pomoci při tomto útěku). Ihned po přechodu hranic se zapojil do práce svého bratra. Používá krycí jméno „HORN“.

68 Důvod zdůraznění právě této informace vykřičníkem není znám.

69 Prozatímní národní shromáždění byl zákonodárny sbor ČSR činný od 28. 10. 1945 do června 1946. Jeho cílem byl přechodný výkon zákonodárné moci do zvolení Ústavodárného národního shromáždění.

70 Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé byl jednokomorový zákonodárny sbor ČSR existující od června 1946 do 30. 5. 1948. Vznikl na základě demokratických voleb a jeho hlavním cílem bylo přijetí nové československé ústavy.

71 Jako banderovci se označovali příslušníci Ukrajinské povstalecké armády (UPA), jejímž velitelem byl Stepan Andrijovyč Bandera (1909–1959), ukrajinský politik, jeden z vůdců ukrajinského národního hnutí na západní Ukrajině v letech 1941–1959. UPA si kladla za cíl vytvoření nezávislého Ukrajinského státu, za nějž bojovala během i po skončení druhé světové války.

72 Jako andersovci, nebo také jako Andersova armáda, byli neformálně označováni příslušníci polských ozbrojených sil vytvořených během druhé světové války v SSSR z propuštěných polských občanů, do té doby vězněných v sovětských gulazích a věznicích. Název se odvozoval od gen. Władysława Anderse (1892–1970), pozdějšího hlavního velitele polských ozbrojených sil (1944–1945), který byl v roce 1946 komunistickou vládou zbaven polského státního občanství a až do konce života pobýval v exilu.

Jaroslav VÁCLAVÍK

narozen 7. 8. 1910 v Horních Nětčicích, okres Hranice, posledně bytem Hranice, bývalý voják z povolání a bývalý mjr. čs. armády.

Za okupace působil jako cenový orgán okresního úřadu v Hranicích, později měl v rodné obci palírnu slivovice. V odboji spolupracoval se skupinou „Clay Eva“.

Po osvobození vstoupil znovu do armády, z níž byl po únoru 1948 vyloučen pro otevřeně projevovanou nenávist ke SSSR.

V květnu 1949 uprchl do americké zóny a t. č. je důvěrný spolupracovník bývalého plk. KAŠPARA a bývalého mjr. HITTLA. Kromě toho dělá spojkou mezi touto skupinou a MORAVCEM. VÁCLAVÍK je jedním z nejznámějších „typářů“.

Jaroslav Kašpar

Štefan Kurcín

Gustav Loquens

Alois Šeda

Ferdinand Šeda

Jaroslav Václavík

František Moravec

Antonín Bartoš

František Bogataj

Jozef Čambalík

Karel Černý

Rudolf Drbohlav

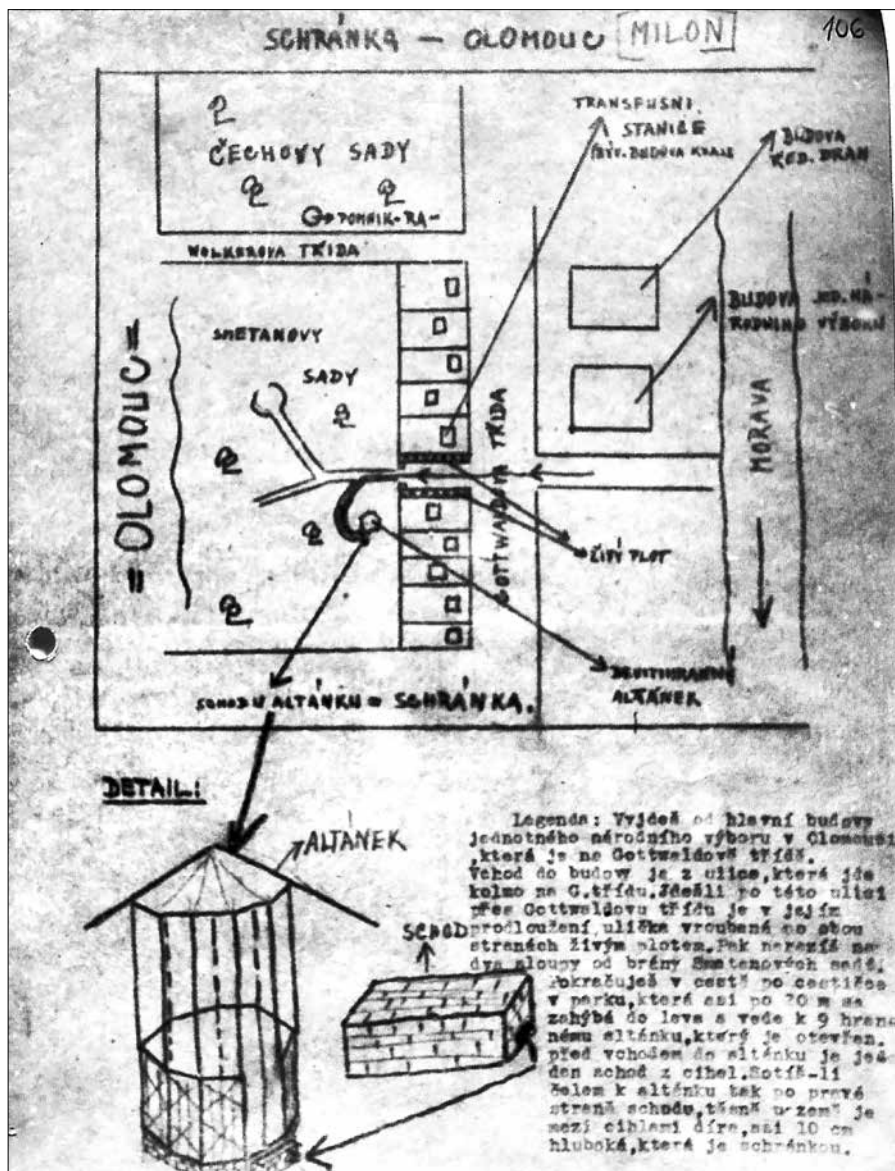
Otakar Hittl

[...] ⁷³

73 Je vynechána Příloha číslo 2, Doslovný opis poznámek býv. mjr. Gustava LOQUENSE z jeho parašutistického školení v Anglii za druhé světové války. (Nalezeno v prosinci 1950 u LOQUENSOVA příbuzného, špiona Antonína FUERSTA) – celkem 34 stran.

Plánky a místa různých mrtvých schránek

[...]⁷⁴

74 Jsou vynechány plánky SCHRÁNKA „PRAHA-SEDEC“, Schránka „ANTON“ Přelouč, Schránka „KANÁL“ (u Klatov) – celkem 3 strany.

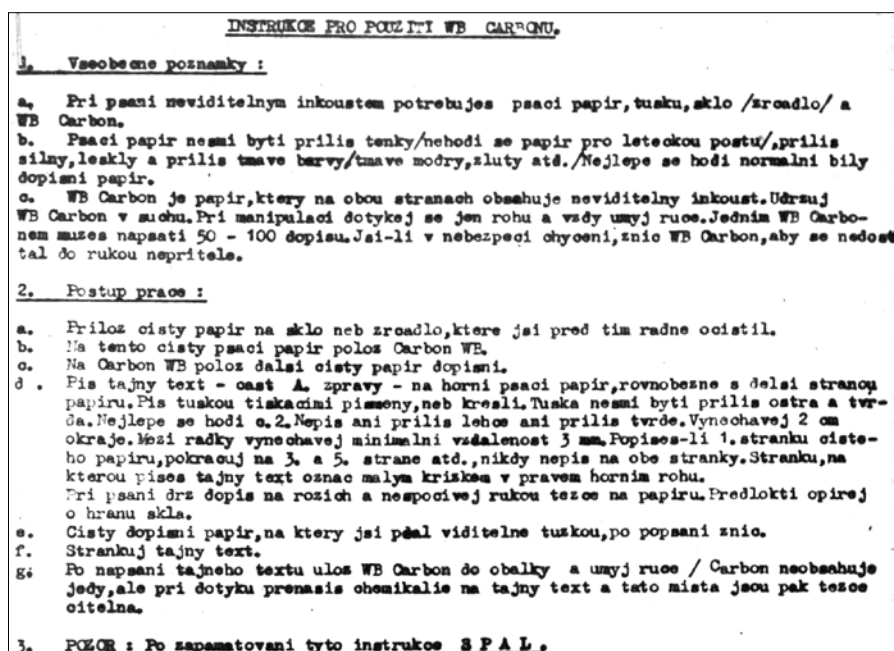
[...]⁷⁵

Příloha číslo 4.

Ukázky:

- 1) „Carbonu“,
- 2) části „carbonového“ dopisu po vyvolání,
- 3) zahraničních instrukcí k použití „Carbonu“

[...]⁷⁶

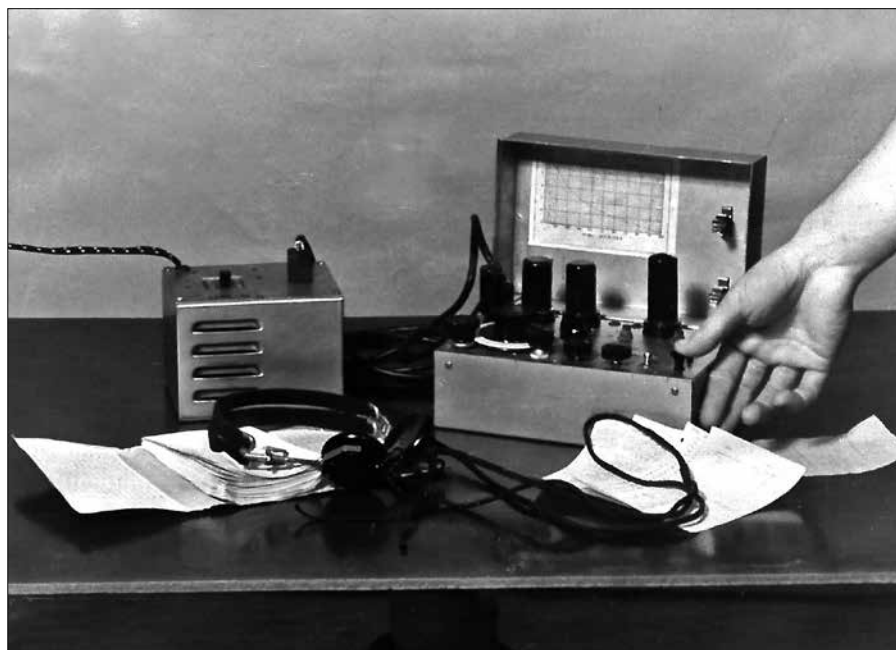

[...]⁷⁷

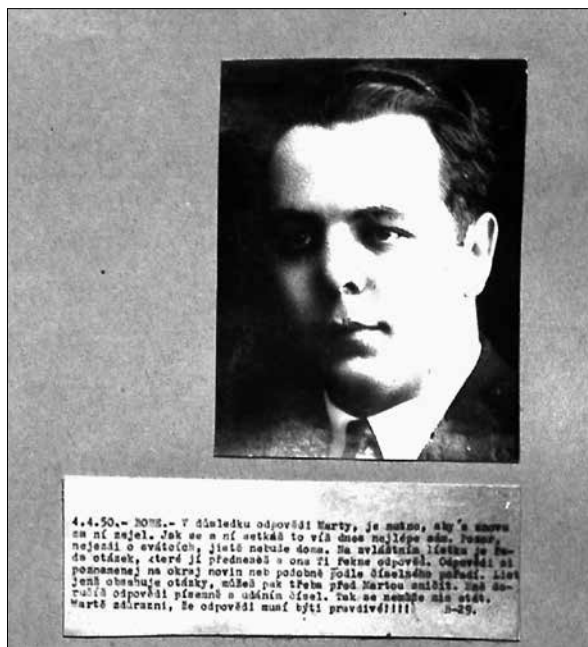
- 75 Jsou vynechány ručně malovaný pláněk města Písku a okolí, SCHRÁNKA „KLEOPATRA“ (u letohrádku Belvedere v Praze), ručně malovaný pláněk okolí hory Můstek u Železných Rud (schránka byla nedaleko od vrcholu), Schránka BRATISLAVA, popis mrtvé schránky u Božích muk vzdálených 1,5 km od hotelu Prokop na Špičáku, dvě fotografie křížků (Božích muk) a dvě fotografie stromů (ve všech čtyřech případech asi míst s výskytem mrtvých schránek) - celkem 7 stran.
- 76 Jsou vynechány ukázka „Carbonu“ a kousek „carbonového“ dopisu po vyvolání - 1 strana.
- 77 Jsou vynechány instrukce Vyvolávání QP inkoustu - 1 strana.

Snímek zabavené americké vojenské vysílačky
používané špiony

(Vyobrazený přístroj byl používán agentem BREICHOU (sic), vulgo „OLIVOU“)

Některé ukázky fotografické techniky
používané nepřitelem

[...]⁷⁸

[...]⁷⁹

- 78 Výřez z listu s fotografií a třemi strojem psanými zprávami (na ukázkou ponechána jen jedna) s popisem: 49letý Václav KLABÍK, bývalý majitel obchodu porcelánem z Kladna, v kterém byl identifikován řídicí špionážní orgán „B-29“. Pod podobenkou jsou připojeny ve skutečné velikosti snímky jeho zpráv, které zaslal v lovecké nábojnici svým spolupracovníkům do ČSR.
- 79 Vynechána fotografie s popisem: Snímek špionážního fotoaparátu litevské výroby (skutečná velikost), který byl zabaven u špiona PALKOVIČE působícího v Prešově – 1 strana.

Originální popis: Mikrotečka dopravovaná v „pojízdne schránce“ – expresu Paris-Warszawa, zjištěná v lednu 1951

[...]⁸⁰

80 Jsou vynechány Příloha číslo 7. Ukázky špionážních dotazníků zasílaných ze zahraničí „spolupracovníkům“ do ČSR (Mimořádné zjevy, které je možno pozorovat jako symptomy mimořádných opatření, Hospodářský dotazník, Dotazník na vojenskou situaci v ČSR a Vzor hlášení o stavu vojenské nebo SNB posádky) – celkem 8 stran a Příloha číslo 8. Ukázky instrukcí zasílaných ze zahraničí špiónům v ČSR (tři instruktážní dopisy, dvoje Zásadní pokyny, Styk a spojení, Sestavování a psaní hlášení, Utažení zpravodajské činnosti – osobní a kolektivní bezpečnost a Návod pro použití L.R.P. Codu) – celkem 12 stran.